

Sven Linderot efter 2:a världskriget 1946-55 – en artikelsamling

Innehåll

Introduktion.....	1
Demokratiskt handlingsprogram.....	2
Om demokrati.....	14
Kommunistisk självkritik – en resumé.....	23
Vägen till massorna – vägen till socialismen.....	24
En olöst taktisk uppgift.....	28
Sekterism och opportunism.....	31
Frågan om nationen.....	34

Introduktion

Efter det nazityska angreppet på Sovjet sommaren 1941 kunde det svenska kommunistpartiet (SKP) så småningom bryta sin tidigare isolering. Från 1943 växte SKP snabbt, vilket yttrade sig i stor medlemstillströmning, ökat inflytande i fackföreningsrörelsen och valframgångar:

- Vid valet till riksdagens andra kammare 1944 fick SKP 10,3 % av rösterna
- SKP spelade en ledande roll i den stora Metallstrejken 1945 (som varade i 5 månader)¹
- Vid kommunalvalen 1946 nådde SKP rekordhöga 11,2 %.

De svenska kommunisterna såg optimistiskt på framtiden. Till en början var partiet inriktat på ett nära samarbete med socialdemokraterna, vars ”efterkrigsprogram” SKP (1944) antog som sitt eget.² Man uttalade sig också för den ”fredliga vägen till socialismen”.

Med inledningen av kalla kriget (slutet av 1946) började dock problemen. SKP utsattes för hårt tryck, medlemstillströmningen avtog (som mest hade SKP över 52 000 registrerade medlemmar 1948), röstandelen i valen minskade (i andrakammarvalet 1948 6,3 % och 1952 bara 4,3 %), det fackliga inflytandet minskade kraftigt, i synnerhet efter att den socialdemokratiske ledaren Tage Erlander (1948) uttalat att fackföreningarna skulle göras till ett slagfält mot kommunisterna.

Motgångarna medförde att det uppstod motsättningar och oppositionella strömningar inom partiet. Den mest kända oppositionen är den kring Set Persson, som dock till slut isolerades vid SKP:s 16:e partikongress 1953 och han lämnade partiet.

Kortfattad kronologi

1944 maj: SKP:s 12:e partikongress. Antar det socialdemokratiska ”Arbetarrörelsens efterkrigsprogram” som sitt eget handlingsprogram

1945 februari-juni: Den stora metallstrejken

1945 våren: SKP slår fast att den fredliga vägen till socialismen både är möjlig och önskvärd

1946 maj: SKP:s 13:e partikongress. Se Linderots tal ”Demokratiskt handlingsprogram”

1946 juni: Marshallplanen lanseras – spelar stor roll för Kalla kriget

1946 september: Kommunalval med stora framgångar för SKP (11,2 % av rösterna)

1947: Kalla kriget bryter ut på allvar. SKP på defensiven. Motsättningar om den förda politiken.

1948 februari: Den s k Pragkuppen, då kommunistpartiet griper makten i Tjeckoslovakien

1948 maj: SKP:s 14:e partikongress

1948 september: Andrakammarval (riksdagen). SKP lider stort röstnederlag (6,3 %). Vid efterföljande möte med partistyrelsen framför Linderot självkritiska synpunkter på den förda politiken.

1949 hösten: Linderot avgår som ordförande i SKP:s VU och som ordförande i riksdagsgruppen

1949 oktober: Folkrepubliken Kina utropas

1950 juni: Koreakriget börjar

¹ SKP:s egen historik av denna strejk, se [Fakta om metallstrejken](#). Den socialdemokratiska versionen, formellt utgiven av Metalls ledning återfinns här: [Metallkonflikten 1945. Kommunisternas uppträdande och ansvar...](#)

² [Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. De 27 punkterna med motivering](#). Se även den intressanta analysen av SKP:s inriktning när det gäller detta [Om Efterkrigsprogrammet: Skördetiden som försvann](#).

1951 mars: SKP:s 15:e partikongress. Linderot ersätts av Hilding Hagberg som SKP:s ordförande (Se Linderots tal "Vägen till massorna...")

1952 september: Andrakammarval. SKP 4,3 %

1953 april: SKP:s 16:e partikongress. Antar programmet "Sveriges väg till socialismen". Den oppositionelle Set Persson isoleras.

1955 december: SKP:s 17:e partikongress

Lästips

Bästa redogörelsen för SKP:s utveckling från slutet av 2:a världskriget till början av 1950-talet är Tom Olssons "SKP:s politiska utveckling 1943-1950" (ingår i [Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling](#)). Den kompletteras av relevanta avsnitt (del III-V) i [Till försvar för kommunismen – en minneskrift över Set Persson](#) som Tom Olsson också är (huvud)författare till. Lästvärt är även avsnittet "SKP i efterkrigstidens malström" i samlingen [KOMMUNIST om SKP/Vpk](#).

Se även [Sven Linderot](#) (tidigare texter)

Martin F 24/4 2013

Demokratiskt handlingsprogram

(Tal på Sveriges kommunistiska partis 13:e kongress, den 18 maj 1946)

Den kongress Sveriges kommunistiska parti börjar i dag har att lösa politiska uppgifter av sådan betydelse, att man utan tvekan kan anse kongressen som en av de viktigaste i partiets tjugonio-åriga historia. Vi har att klargöra partiets roll och uppgifter i den nya etapp av utvecklingen som börjar med det andra världskrigets avslutande. Vi har att utforma partiets politik i den för oss helt nya situation, vilken främst karakteriseras av att vårt parti icke längre är ett oppositionsparti, utan medverkande och medansvarigt i hela arbetarrörelsens insatser för att genomföra en ny politik i landet, en politik som hittills fått sitt främsta uttryck i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, vilket även utgör regeringens aktuella handlingsprogram.

Det andra världskriget har i grund förändrat den världspolitiska situationen. Fascismens och nazismens militära makt krossades av de allierades styrkor, den fick dödsstöten då Röda armén stormade Berlin, världsfascismens främsta högborg. Därmed öppnades nya perspektiv för folkens frihetskamp. Från koncentrationsläger och fängelser, från tortyrhålor och dödskamrar, från partisankamp i bergland och skogar, från hela den underjordiska kampfronten, marscherade massorna till friheten, ofta raka vägen till ministerierna, sände in sitt eget folk i regeringarna och började skapa en demokratisk samhällsbyggnad, en verklig folkstyrelse i flertalet av det gamla kapitalistiska Europas länder. Sovjetfolkens ledare, Stalin, har i sin dagorder 1 maj 1946 klart karakteriserat denna nya situation i följande satser:

Folkmassorna har genom krigets erfarenheter lärt sig inse, att staternas öde inte kan anförtros åt de reaktionära härskarna, som fullföljer trångt kastmässiga och själviska antifolkliga syften. Det är av dessa skäl som folken, vilka inte längre vill leva på det gamla sättet, tar sina staters öden i egna händer, upprättar en demokratisk ordning och aktivt bekämpar reaktionens krafter och upphovsmännen till nya krig. Världens folk vill inte ha någon upprepning av krigets elände. De kämpar ihärdigt för att befästa freden och säkerheten.

Den socialistiska arbetarrörelsen, som tidigare i de kapitalistiska länderna i regel endast utgjort oppositionen mot den bestående ordningen, har nu i de flesta av Europas länder i samverkan med de övriga frihetsälskande krafterna tagit ansvaret för nationernas öde i sina händer, rensar ut de

gamla reaktionära eller fascistiska styresmännen och länkar den politiska utvecklingen på nya spår. Fred, frihet, återuppbyggnad, välstånd — det är ledstjärnorna i massornas strävanden, det är den nya tidens deviser som signalerar, att denna nya tid i sin utveckling blir socialismens frihetstid. Arbetarklassen, vilken i alla utvecklade kapitalistiska länder är nationens ryggrad, dess bärande klass, avlöser borgarklassen som ledare av nationen. Detta är ännu inte socialism, men det är en revolutionär förändring som öppnar portarna till fred och frihet för mänskligheten.

Så djupgående har det andra världskriget förändrat den politiska situationen.

Denna utveckling sker inte i samma tempo i alla länder, men tendensen är allestädes densamma, även i Sverige. Den sker dock inte utan motstånd från dem, som hänger fast vid den gamla kapitalistiska ordningen, från reaktionen och dess hjälptrupper i de kapitalistiska länderna. Det är uppenbart att fascismen ännu har betydande kraftkällor inom de demokratiska stater som förde kriget för demokratin mot fascismen. Dessa kraftkällor är framför allt de finanskapitalistiska klickarna och deras verktyg i alla länder. Dessa organiserar en ihärdig kamp mot folkmassornas demokratiska strävanden. Det är dessa reaktionens krafter som skyddar Francos regim i Spanien och gjort detta land till ett fascismens brohuvud i det demokratiska Europa. Det är dessa krafter som driver den engelska arbetarregeringen att upprätthålla en reaktionär rojalistisk regim i Grekland. Det är dessa krafter som söker driva in sprängkilar mellan Sovjetunionen och övriga stater i Förenta nationerna i avsikt att utlösa ett tredje världskrig. Det är dessa krafter som överallt söker hindra enhet och samverkan mellan de demokratiska krafterna, inte minst mellan socialdemokrater och kommunister, internationellt och nationellt.

Den amerikanska finanskapitalismen är reaktionens starkaste kraft. Den fruktar folkens demokratiska självstyrelse och strävar efter världsherravälde. ”En värld eller ingen” är den formel som uttrycker denna nya herrefolksmentalitet, och atombomben är det ”hemliga vapen” med vilket den söker tills vidare skrämja folken till lydnad. Att den därvid talar om att rädda kultur och civilisation från kommunismens barbari är bara tankelättjans plagiat av gamla fraser från Göbbels' propagandafabrik. I verkligheten är det mot folkstyrelsen, mot demokratin, för att bevara den gamla ordningen, dessa krafter för sin kamp. *Efterkrigstiden karaktäriseras av denna kamp mellan demokrati och reaktion.*

Mot reaktionens farliga krafter söker framför allt arbetarna i alla länder skapa en enad front. De kommunistiska partierna går i spetsen och jämnar vägen för enheten bland arbetarna, och socialdemokrater i växande antal, även socialdemokratiska partier, sätter in sina krafter för att jämna denna väg och möjliggöra samförstånd och enhet i kampen för demokratin. I Tyskland har såväl kommunistiska som socialdemokratiska partiet upplösts och sammanslutit sig i Tysklands socialistiska enhetsparti. Reaktionära krafter under skydd av anglosaxiska ockupationsmyndigheter har förhindrat att enheten blivit fullständig i hela Tyskland. En del socialdemokratiska ledare stödjer tyvärr reaktionen i dess kamp mot enheten. Så i Tyskland, så i England, så även i Sverige och övriga västeuropeiska länder. Dessa socialdemokrater har ingenting lärt och ingenting glömt. De fortsätter som om ingenting skulle ha inträffat sedan socialdemokratin i Europa upplevde sin senhöstblomstring mellan världskriget. Dessa gamla ledare tänker nu återupprätta Andra internationalen. Att uppståndelse-akten skall försiggå i London, kanske i London City, är signifikativt. Vilka uppgifter skall denna international ha att fylla här i världen? Skall den bekämpa enhetssträvandena bland arbetarna? Skall den hjälpa mister Bevin att genomföra en politik som faktiskt innebär att stödja den reaktionära monarkin i Grekland, Franco i Spanien och Hugenberg i Västtyskland? Kanske dessa frågor betraktas såsom smädliga? Men de är befogade. Ty vill dessa socialdemokratiska ledare en utveckling av demokratin i världen, vill de en ”demokratisk socialism” — vilket de ofta deklarerar — borde de ju samverka med

kommunisterna och övriga demokratiska krafter i sina länder mot finanskapitalet, mot reaktionen, i stället för att resa till London och bilda en junta, som endast kan leva på gamla anor från fädernas tid eller på ”atombombsdemokratins” nåd.

Världsreaktionen fruktar Sovjetunionen. Det är givet att de som är fiender till Sovjetunionen med fruktan måste se den väldiga kraftutveckling sovjetfolken varit mäktiga under kriget, samt den kraft och enhet med vilken de efter kriget går in för att uppbygga det socialistiska fosterlandet. Sovjetunionen gick starkt ur den gigantiska kraftmätningen med fascismens väldiga krigsmaskin. Det går inte att komma förbi Sovjetunionen i världspolitiken. De demokratiska folkmassorna hämtar kraft och entusiasm ur sovjetfolkens föredöme. De vet att socialismens land är den största kraftkällan i mänsklighetens kamp för att vinna freden och friheten.

Därför vänder sig reaktionens krafter världen över mot Sovjetunionen och mot de demokratiska krafter som vill ena folken i kamp för fred och frihet i världen.

Denna snabbteckning av det internationella läget är kanske tillräcklig för att klargöra hur komplicerade de politiska problemen fortfarande är, hur olikmässig utvecklingen är i skilda länder, och hur nödvändigt det är att fortsätta kampen mot fascismen och reaktionen för att inte ge de reaktionära krafterna tid att samla sig till nya dråpslag mot demokratin och friheten.

Världen blir allt mindre i raketflygets och atomenergins tidevarv. Krig blir världskrig, ekonomi blir världsekonomi, politik blir världspolitik. Även ett litet land som Sverige lyder under samma lagar som den övriga världen. Vi blir alltmer beroende av omvärlden. Vår ekonomi, vår politik, vår kultur, hela vår utveckling blir i allt högre grad avhängig av vad som sker — och inte sker — i världen i övrigt.

Avspeglas den allmänna politiska utvecklingen i världen även i vårt lands förhållanden? Att så sker är uppenbart. De olika krafternas spel i världspolitiken har sin motsvarighet, i större och mindre grad, också i svensk politik. Vi kan konstatera en radikaliserings, en starkare demokratisk och socialistisk målmedvetenhet än förr bland de breda folklagren. Likaså kan konstateras att finanskapitalet aktiviserar de reaktionära krafterna i kamp mot demokratin, vilket ofta sker under demokratins mask.

Sovjetunionen och dess politik omfattas med allt större sympati bland massorna, medan reaktionen intrigerar, organiserar antisovjetiska aktioner och utvecklar en bred sovjetfientlig propaganda.

Vi ser alltså hur världspolitikens frågeställningar alltmer blir även den svenska politikens frågeställningar, att *även hos oss kampfronten går mellan demokrati och reaktion*. Men detta upphäver inte det faktum att våra politiska och sociala problem även måste ses som egna storheter, därför att våra förhållanden i mångt och mycket är annorlunda än i andra länder. Utan att glömma sambandet med omvärlden har vi alltså att lösa våra egna problem utifrån självständiga aspekter, utifrån de förutsättningar vi har här hemma.

På vilka linjer utspelas kampen mellan demokrati och reaktion i vårt land? Vilka frågor står i förgrunden?

Regeringens officiella utrikespolitik är inte mycket omstridd. Den präglas i hög grad av attityden: ”vänta och se”, dock med märkbar orientering mot de stater i vänster som enligt utrikesministern ”står oss ideologiskt nära”. Vi är beredda att ansluta oss till Förenta nationerna när vi blir inbjudna. Skulle till äventyrs blockbildning komma till stånd kommer vi enligt regeringen att bortse från ideologiska band och vara ”neutrala”. Därmed avvisas ju egentligen även tanken på en blockbildning med de nordiska staterna. Den ”nordism” som praktiseras av olika grupper,

organisationer och officiella organ är sannolikt mera formell och traditionell än storpolitisk, även om vissa dunkla fält skulle tarva bättre belysning, exempelvis de nordiska ministermötena.

Då regeringen tvingas taga ståndpunkt till internationella problem, såsom exempelvis i fråga om förbindelserna med Francospanien, följer den dock gärna de stora västmakternas exempel och fortsätter att stödja Franco. Att därvid även småskurna handelspolitiska spekulationer inverkar gör inte saken bättre.

Förhållandet till Sovjetunionen är med vissa undantag (balt-importen) diplomatiskt korrekt, men någon positiv insats för att skapa fruktbärande vänskap och samarbete med vår stora östra granne kan i varje fall den oinvidge inte upptäcka. Ingenting göres för att motverka den borgerliga och socialdemokratiska pressens ihärdiga benägenhet att vid alla tillfällen som bjuds göra sovjetfientlig propaganda. För att isolera Sverige från Sovjetunionen deltar den svenska reaktionen i alla internationella intriger mot Sovjet och mot den demokrati som folken erövat i Östeuropa. Den organiserar egna aktioner, som exempelvis ifråga om de internerade baltarna, en aktion som var farligt nära att lyckas, icke minst för att biskoparna välsignade reaktionens djävulskap. Det var ett försök att driva regeringen till att bryta sitt avtal med Sovjetunionen om återsändande av tyska soldater som var av baltisk nationalitet. Hade detta lyckats skulle Sverige i sin östpolitik blivit helt avhängigt av anglosaxarna, till svårbotlig skada för vårt land.

I övrigt har de reaktionära krafterna hittills visat sig i stort sett nöjda med regeringens utrikespolitik. I varje fall vilar de på hanen. Oklarheten i den världspolitiska situationen har gjort även de demokratiska krafterna återhållsamma ifråga om krav på regeringen. Vårt parti har emellertid anfört vissa positiva synpunkter. Vi kräver en *demokratisk utrikespolitik*. Vi anser att svensk utrikespolitik icke kan föras isolerat och oavhängigt av en demokratisk inrikespolitik. Vår utrikespolitik bör bringas i samklang med alla de stater och alla de krafter i världen som kämpar för demokrati, fred och frihet, mot världskapitalismen, världsreaktionen och de imperialistiska krigshetsarna. Detta står helt i överensstämmelse med vad som säges i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, där det heter:

Vi liksom andra folk är beroende av att det snabbt blir en ekonomisk stabilisering ute i världen. Men den ekonomiska stabiliseringen förutsätter en politisk. Och den politiska stabiliseringen måste bland annat innebära, att statskicket i så många länder som möjligt grundas på en fast demokratisk ordning.

Vad som därvid konkret kan göras är för närvarande framför allt att bryta med Francospanien. Kärnfrågan är att i utrikespolitiken lägga fast rodret vid en klar demokratisk kurs. Denna kurs får sedan bli riktningssivande för handelspolitiken, liksom för militärpolitiken. Den gamla hemliga diplomatin — kompletterad med abstrakta neutralitetsförklaringar — är härvid icke funktionsduglig. Det kräves en faktisk kontakt, icke bara formell, mellan utrikesledning och folk, främst genom press och folkrepresentation. I framtiden torde regeringen få överge sin ”centrumpolitik” i fråga om yttre angelägenheter, och vi tvivlar inte på att om våra rekommendationer därvid följes kommer en dylik utrikespolitik att stödjas av det demokratiska folkflertalet i landet, och den kommer att visa sig lyckosam för vårt folks framtid.

På dessa linjer utspelas i dag kampen mellan demokrati och reaktion i utrikespolitiken.

Under krigsåren har finanskapitalet ökat sin maktställning, monopolkapitalismen har blivit allt mer förhärskande och — direkt eller indirekt — trängt in i statsorganen samt där skaffat sig nyckelpositioner. Detta medför stora nackdelar för de breda folklagren och hindrar demokratins utveckling. Den stora frågan i svensk inrikespolitik har därför blivit: hur skall monopolkapitalets makt brytas? Folkets väl går före storfinansens, är en paroll som innesluter denna grundfråga i vår politik. Statsrådet Ernst Wigforss formulerade i sitt 1 maj-tal på Gärdet i år samma grund-

fråga på följande mera utförliga sätt:

Bakom kampen mot prisstegringen, bakom förvisningen om att det stora reformprogrammet kan genomföras och att skatterna kan sänkas, bakom tron på en ekonomisk utjämning och att livet kan bli rikare, både andligt och materiellt, för de bredaste folklager, bakom alltsammans ligger övertygelsen om att våra produktiva tillgångar kan ge ett större utbyte än förr, om alla krafter spänns mer än förr, och att detta kan ske, om alla folkgrupper får känslan av att näringslivet är deras egen sak, där de har inflytande, ansvar och ägarens rätt att vara med och fördela avkastningen.

”Ägarens rätt att vara med och fördela avkastningen” — det betyder folket som ägare av produktionsmedlen, det betyder arbetaren som meddelägare i företaget i stället för att vara egendomslös (och ”ansvarlös”) som löntagare hos kapitalisterna. Det är sakens kärna. Det är att bryta monopolkapitalets makt i det svenska näringslivet.

Hela den svenska arbetarrörelsen är i färd med att ordna sina led i slagordning på denna front. Arbetarrörelsens efterkrigsprogram är icke en önskelista utan ett handlingsprogram, och det är regeringens program. Vid vår partikongress 1944 har vi sagt vår mening om detta program. Den behöver icke upprepas, och det är inte nödvändigt att återigen analysera innehållet i detsamma. Full sysselsättning, effektivitet i näringslivet, demokrati, höjd levnadsstandard, statlig planläggning och ledning av produktion och konsumtion där så ur allmännyttans synpunkt erfordras för att åstadkomma önskade resultat — dessa riktlinjer öppnar vägarna för en fredlig övergång till socialismen.

Reaktionens ståndpunkt är entydig. Med alla till buds stående medel kommer den att söka förhindra att programmet sättes ut i livet. Storfinanserna har redan investerat miljoner för propaganda mot den nya politiken. Men den litar inte bara till propagandan och nöjer sig inte med de resultat som kan uppnås på parlamentariska och lojala vägar. Reaktionen arbetar på alla fronter och ofta effektivast bakom kulisserna. Reaktionen använder sin överlägsenhet. i press och annan opinionsbildning för att vilseleda folket. Den spelar ut bönderna mot arbetarna, den hetsar ”skattebetalarna” mot ”utplundringen” — varvid den siktar på reformsträvandena — den draperar sig i frihetens mantel mot ”statstvånget”. Dess maskineri arbetar välsmort. Den svenska reaktionen har i verkligheten aldrig upplöst Munchska kåren, den finns kvar i olika former och förklädnader såsom reserv i klasskampen, färdig att tagas i bruk vid trängande behov.

Reaktionens generalstab använder sig i dag inte av den frontala kampens taktik utan av gerillakrigets och förhållandets taktik. Att göra små attacker överallt, smussla pinnar i hjulen och förhålla alla reformer, att hålla igen för att vinna tid — det är reaktionens taktiska huvudlinje. Arbetarklassen är dock inte så lättlurad. Vårt partis rekommendationer att smida medan järnet är varmt och inte ge reaktionen tid att samla sina krafter i kampen mot demokratin vinner ankläng bland massorna. De genomför en offensiv på de socialpolitiska reformernas och på lönepolitikens front.

Höstens kommunalval blir en kraftmätning mellan demokratins och reaktionens styrkor av storpolitisk betydelse. Alla partier är redan i gång med förberedelserna för denna valkamp. Dess resultat kommer att få avgörande betydelse för de närmaste årens politiska utveckling.

På dessa linjer utspelas kampen mellan demokrati och reaktion i inrikespolitiken.

Hur är styrkeförhållandet i denna kraftmätning? Siffermässigt sett borde de reaktionära krafterna vara underlägsna demokratin. Arbetarklassen utgör omkring 60 proc. av hela folket. Landsorganisationen har över en miljon medlemmar. Konsumentkooperationen, landets största demokratiska folkrörelse, har snart en miljon hushåll anslutna, andra demokratiska folkrörelser har ett nät av organisationer som spänner över hela landet. Räkna man med arbetarklassens naturliga bundsförvanter — småbönder, intellektuella, tjänstemän och liknande — borde demokratins kraf-

ter ha ett överväldigande flertal. Arbetarklassens naturliga fiender — kapitalister, godsägare, storbönder och liknande — utgör bara några få procent av folket.

Om alla demokratins krafter, d.v.s. de som rätteligen har intresse av att bryta monopolkapitalets maktställning och bekämpa reaktionen, förenades med arbetarklassens, skulle demokratins front besitta en så väldig övermakt gentemot reaktionen att varje motstånd från dess sida skulle vara fruktlöst.

Denna matematik räcker dock inte för att klargöra de faktiska kraftförhållandena mellan demokrati och reaktion i dagens Sverige.

För det första är inte alla de som rätteligen har intresse av att erövra en verklig demokrati medvetna härom, utan stödjer på olika sätt, aktivt eller passivt, reaktionen.

För det andra är åsikterna delade bland dem som ärligen bekänner sig till demokratin. Även inom arbetarklassen råder söndring mellan socialdemokrater och kommunister, vilket reaktionen utnyttjar.

För det tredje besitter reaktionen den ekonomiska makten, varigenom den behärskar vida större områden av samhällslivet än vad den siffermässigt skulle ha möjlighet till.

För det fjärde befinner sig statens avgörande maktorgan i reaktionens händer. Såsom avgörande maktorgan räknar vi härvid främst de organ som utövar statsvåldet: militär, polis, domstolar, fängelser.

Mot detta kan invändas att regeringen, som är socialdemokratisk, utgör statens högsta maktorgan under vilken de övriga har att foga sig. Detta är formellt riktigt, men om regeringen låter reaktionens handgångna män behålla kommandot och genomsyra statsorganen med sin anda behåller reaktionen trots allt tillräcklig makt för att hindra en verklig fördjupning och utvidgning av demokratin till samhällslivets alla områden.

Detta bevisas av att reaktionen i avgörande frågor tvingar regeringen att följa dess vilja. Reaktionens makt uppenbarade sig i fallet Rosenblad, i vilket general Rosenblad själv politiskt sett var ett underordnat objekt, medan det överordnade var hela skaran av fascister och reaktionärer i statens maktorgan. Det var nog inte så mycket omtanke om generalen som fruktan för konsekvenserna, som dikterade regeringens ståndpunkt i detta fall, och det var säkert inte få av regeringens egna ledamöter som inom sig förbannade det förmenta tvångsläge, som bjöd dem att böja sig för reaktionen i fallet Rosenblad.

Tack vare denna sin styrka och regeringens alltför stora hänsynstagande till de borgerliga partierna, kan reaktionen bromsa tempot i det parlamentariska reformarbetet på ett ofta nog löjväckande sätt, vilket i sin tur medför bristande respekt för riksdagen bland massorna och benägenhet att betrakta riksdagen som osjälvständig och svag.

De parlamentariska styrkeförhållandena ger formellt sett demokratin stark övervikt över reaktionen. Arbetarpartierna har majoritet i riksdagens båda kamrar och kan sålunda diktera riksdagens beslut. Därtill kommer att folkpartiet från gamla tider fört med sig demokratiska traditioner som gör enskilda av dess riksdagsledamöter benägna att stödja demokratin i vissa frågor. Inom bondeförbundet dominerar konservatismen, men partiet fruktar inte statsingripanden när det gäller böndernas väl, och vissa bondeförbundare kan därför vinnas för statliga ingripanden mot storfinansen. Högern återigen är storfinansens parti, numera visserligen i konkurrens med folkpartiet. Högern är, näst kommunisterna, riksdagens mest homogena klassparti, men trots detta finner man även inom detta parti personer som rebellerar mot vissa antidemokratiska åtgärder.

Samtliga dessa partier utger sig för att vara demokratiska, vilket gör att det inte är så lätt att se var skiljelinjen går mellan demokrati och reaktion i svensk politik. Om vi beskyller högern för att vara antidemokratisk svarar den med att beskylla oss för att vara de värsta antidemokraterna av alla. När vi vill avskeda reaktionärer från ämbetsposter beskyller folkpartisterna oss för att vilja rasera demokratin. När socialdemokraterna låter en av storfinansens ”hårdkokta”, direktör Gustav Söderlund, utarbeta planer för lönestopp (utan profitstopp för storfinansens) beskyller vi dem för att föra en arbetarfientlig politik, medan socialdemokraterna ännu icke upphört att smäda oss som nazisternas jämlikar och ”ryssagenter”.

Jag erinrar om dessa allbekanta förhållanden endast för att visa hur svårt det är att med gamla politiska värderingsinstrument dra upp rågången mellan demokrati och reaktion i vårt lands politik och samhällsliv. Det räcker inte längre med begreppen borgerlighet mot arbetarklass i den praktiska politiken. Det finns företagsledare som inte alls är reaktionärer och det finns arbetarledare som inte alls är demokrater.

Hur skall man finna sig tillrätta i dessa förhållanden? Jag tror man måste söka finna en gemensam nämnare för begreppet demokrati. Därför måste man i politisk praxis pröva både partier och enskilda personer, bortse från deras deklARATIONER och i ljuset av deras gärningar fastställa till vilket läger de hör. Först därefter kan man med större exakthet fastställa de faktiska kraftförhållandena mellan demokrati och reaktion i vårt land.

Jag är medveten om att det inte finns någon metod som möjliggör att fullständigt och klart skilja demokrati och reaktion — politiken hör ju inte till de exakta vetenskaperna. Det kommer alltid att vid frontlinjen finnas ett ingenmansland, en neutral zon, dit indifferent, vacklande och oklara människor kommer att söka sig. Men det gäller att göra detta ingenmansland så litet som möjligt för att inte det nuvarande förbryllande förhållandet skall fortsätta då de flesta medborgare faktiskt inte vet vem som är vad då det gäller demokrati och reaktion i det politiska livet.

Låt oss alltså finna en gemensam nämnare för demokratin. Naturligtvis finns det ingen mekanisk formel, någon en gång för alla utformad mall som kan appliceras på det politiska livets yttringar för att mäta vad som är demokrati och vad som är reaktion. Livet är rörligt, inte minst i dagens politiska skeende, och för att härvidlag nå ett tillfredsställande resultat får man begränsa sig till att finna ut vad som *i nuvarande situation* är det väsentliga, vad som kan betraktas såsom minimikrav av de flesta verkligt demokratiska och framstegsvänliga medborgarna. På så sätt kan man finna ett gemensamt begrepp för demokrati.

Ideologier och extrema doktriner får därvid skjutas i bakgrunden för att man skall kunna få fram en *genomsnittligt gångbar formel för demokratin*, utformat enligt dagens objektiva läge och betingelser, och som kan vara brukbar i hela den etapp i samhällsutvecklingen i vilken vi befinner oss efter krigets slut.

För arbetarpartierna finns redan det gemensamma demokratiska handlingsprogram vilket jag redan nämnt, Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Men detta är dock i synnerlig grad ett arbetarrörelsens program, som dels endast fragmentariskt och dels inte alls, ger besked om hur övriga folkgruppers intressen ur demokratisk synpunkt skall tillgodoses.

Vi tänker därvid främst på jordbruksbefolkningen. Det sätt på vilket jordbrukspolitiken behandlas i efterkrigsprogrammet är högst otillfredsställande, och det har redan visat sig att det skapar förvirring i stället för klarhet med sina rekommendationer (exempelvis familjejordbruk genom sammanslagning av mindre jordbruk o.s.v.). Här har kommunistiska partiet varit föregångare och utarbetat ett ”efterkrigsprogram” för jordbrukspolitiken, antaget av partikongressen 1944, vilket i sina väsentliga delar torde kunna godkännas av hela demokratin.

Intellektuella yrken, småföretagare och andra mellanskikt ges egentligen inga perspektiv i efterkrigsprogrammet. Det är nödvändigt att avhjälpa denna brist.

Socialpolitiken är oklart behandlad i efterkrigsprogrammet, varför vi kompletterat detsamma med vårt förslag till fullständig omläggning av hela socialvården, vilket vi förelagt årets riksdag.

Vi har även framlagt förslag till riktlinjer för en demokratisk lösning av *skolfrågan*. Likaså har vi förelagt riksdagen förslag om inrättande av ett statligt organ för ekonomisk planering, eventuellt ett särskilt departement, vilket vi anser vara ett nödvändigt instrument för efterkrigsprogrammets praktiska genomförande.

Vi har dessutom framlagt riktlinjer för ett *demokratiskt försvarsväsende*, en synnerligen viktig sak som helt saknas i efterkrigsprogrammet.

Utrikespolitiken är i efterkrigsprogrammet reducerad till handelspolitik och hjälpverksamhet för återuppbyggnad. Vi har i riksdagen anfört våra synpunkter och jag har här angett vissa riktlinjer för en demokratisk utrikespolitik, en fråga som måste tillföras efterkrigsprogrammet om det skall vara ett handlingsprogram för hela demokratin.

Demokratisering av hela statsapparaten hör till de angelägnaste uppgifterna för demokratin. Man får därvid inte rygga för författningsändringar som möjliggör utrensning respektive omplacering av reaktionära ämbetsmän. Grundlagarna måste anpassas till demokratin och inte tvärtom.

Rörande olika detaljer i vad vi sålunda framfört är vi givetvis beredda att diskutera, men vi är övertygade om att dessa olika tilläggsförslag till Arbetarrörelsens efterkrigsprogram innebär vad som *minimalt* är nödvändigt för att en samling av de demokratiska och framstegsvänliga krafterna inom och utom arbetarrörelsens led skall kunna ske.

Efterkrigsprogrammet utformades ett helt år före krigets avslutning, vilket förklarar åtskilligt av dess svagheter. Nu är sikten klarare. En översyn av programmet i vissa stycken skulle säkert vara tacknämlig även för programförfattarna. En utvidgning av programmet enligt de förslag jag förordat skulle betyda att *en gemensam plattform för hela demokratin kunde skapas*.

Ett dylikt demokratiskt minimiprogram skulle skapa klarare linjer i den nu oklara inrikespolitiska situationen. Det skulle bli den vattendelare som behövs för att skilja demokrati och reaktion, den demokratiska strömmen skulle därigenom kunna ledas i rätt fåra, dess kraft skulle bli oövervinnelig och den fredliga utvecklingens väg skulle kunna tryggas, vilket vore till stor lycka för hela vårt folk, inte minst för dess arbetarklass.

Vilket forum skulle kunna tänkas som med auktoritet kunde utforma ett dylikt demokratiskt samlingsprogram? De borgerliga partierna och bondeförbundet måste i konsekvens med vad jag tidigare sagt vara diskvalificerade. Att ur dessa partier utvälja enskilda demokrater skulle kunna tänkas, men de bleve inte auktoritativa för sina partier. Det förefaller lämpligast att arbetarrörelsen, som representerar folkmajoriteten, själva löser uppgiften att utbygga sitt efterkrigsprogram till Demokratins handlingsprogram. Ett organ med auktoritet kan skapas genom val av en kommission, paritetiskt sammansatt av LO, socialdemokratiska arbetarpartiet och kommunistiska partiet.

Då kommissionen förelagt sitt förslag och detta ratificerats av respektive huvudorganisationer kunde en gemensam hänvändelse göras till alla framstegsvänliga demokratiska krafter i vårt land att förena sig i ett demokratiskt block för genomförande av demokratins handlingsprogram.

Det vore önskvärt att detta kunde ske redan till höstens val. Reaktionen samlar sig för att om möjligt tränga arbetarpartierna tillbaka från majoritetsställningen i riksdagen. I höstens val gäller

det första kammaren. Att man inom arbetarrörelsen är klar över att striden blir hård kan illustreras med ett citat ur en artikel i MT, publicerad i dess 1 maj-nummer. Artikeln är skriven av redaktör *Karl Fredriksson*, en av socialdemokratiska partiets främsta teoretiker och expert på efterkrigsproblemen. Artikeln utgör en polemik mot reaktionens PHM-propaganda. Efter att ha citerat valda stycken ur denna propaganda skriver hr Fredriksson:

Den grova demagogin och den medvetna förljugenheten är blott alltför typisk för en stor del av den offentliga propaganda som avsett att bekämpa socialdemokratin och Arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Marx formulerade en gång det fräna påståendet, att den engelska högkyrkan hellre förlåter ett angrepp på 38 av dess 39 trosartiklar än på en trettoniondel av dess penninginkomster. Socialdemokratin har med sitt efterkrigsprogram gjort ett angrepp mot storfinansens och de kapitalistiska dirigenternas maktpositioner i det svenska samhället. Den synden kommer icke att förlåtas. De angripna kommer att uppåbåda alla sina maktresurser i en oförsonlig strid. Vi kommer icke att vika. Men det innebär att vi själva under den tid som nu förestår kommer att befinna oss i en strid, där man icke skall vänta mycket hänsyn.

Vi är ense med redaktör Fredriksson i denna värdering och vi fäster stora förhoppningar vid bragelöftet: ”vi kommer icke att vika”. Så mycket angelägnare borde det vara att snarast skapa en enhetlig front mot reaktionen och storfinansens. Detta kan ske på de linjer vi här förordat. I varje fall borde arbetarpartierna ena sig om teknisk samverkan genom gemensam kartellbeteckning i höstens val, och vi bör vända oss till socialdemokratiska partiledningen med hemställan om att densamma omprövar härom redan fattat beslut. Om dylik samverkan mellan arbetarpartierna kunde genomföras till valet så skulle sannolikt den svenska reaktionen beredas ett kännbart nederlag.

Regeringsfrågan kan inte förbigås i detta sammanhang. Kommunistiska partiet har förklarat sig stödja regeringen under vissa betingelser. Arbetarrörelsens efterkrigsprogram är regeringens handlingsprogram. Vi anser dock fortfarande att regeringens basis är för smal även för genomförande av detta program. Det kan icke genomföras i samförstånd med storfinansens och det kan icke genomföras utan samförstånd med kommunistiska partiet. Om regeringsprogrammet utvidgades och gavs en fastare form såsom ett *demokratins handlingsprogram* enligt de linjer vi här förordat är det uppenbart, att en ombildning av regeringen på bredare basis vore fördelaktig. Om ett demokratiskt block kunde skapas av de partier, organisationer och enskilda som godkände här föreslagna program borde detta block så allsidigt som möjligt bli representerat i regeringen för att ge densamma erforderlig slagkraft mot reaktionen.

Det existerar inte i dag något dylikt demokratiskt block mot reaktionen här i landet. Men det måste bli verklighet i morgon. Hur skall detta ske? Man måste först utföra nödvändiga förarbeten. Då man skall bygga ett hus börjar man inte med att göra översta våningen färdig utan man börjar med grunden. Vilken grund, vilka förutsättningar, måste finnas för att man skall kunna skapa ett demokratiskt block? Politisk enhet i fråga om de aktuella problemen inom arbetarklassens avgörande skikt är den nödvändiga grundvalen härför. Vi är ett gott stycke på väg att skapa denna politiska enhet, men det är trots allt ett gott stycke väg kvar innan vi nått dit. Och därefter måste man ta sikte på att skapa organisatorisk enhet i den socialistiska arbetarrörelsen genom sammanslagning av socialdemokratiska och kommunistiska partierna. Detta är gamla sanningar inom den kommunistiska rörelsen. I över tio år har de kommunistiska partierna — mer eller mindre klart, kanske ibland oskickligt — kämpat för denna enhet inom arbetarrörelsen. Georgi Dimitrov erinrar härom i ett öppet brev, som han i dagarna tillställt ordföranden i Labour Party i England, Harold Laski, vilken beskyllt honom för att vilja stöta dolken i ryggen på socialdemokratin. Dimitrov skriver bl.a.:

Ni känner säkert till, att jag år 1933 i Leipzig med händerna slagna i järn försvarade inte blott de tyska kommunisterna utan också socialdemokraterna mot hitleristerna . . . Det kan omöjligen ha undgått Er att jag på Kommunistiska internationalens sjunde världskongress 1935 med detaljerade bevis klarlade, hur nödvändigt det är att kommunister och socialdemokrater kämpar tillsammans och att en stark internationell front mot fascismen upprättas ... Det är allmänt känt att i mitt fosterland, Bulgarien, kommunister och socialdemokrater arbetar och kämpar skuldra vid skuldra inom Fosterländska frontens led. Jag är övertygad om att sammansmältningen av kommunisternas och socialdemokraternas partier till ett enda arbetarparti är en nödvändighet i dag efter krigets bittra läxa.

Den som direkt eller indirekt motsätter sig denna förening kan naturligtvis inte anses som en verklig vän vare sig till arbetarklassen eller till demokratin eller till en varaktig fred mellan folken.

Dessa ord av en av världens främsta arbetarledare borde bringas till varje arbetares kännedom.

I vårt land står frågan om sammansmältning av de båda arbetarpartierna ännu inte på dagordningen. Organisatorisk samling måste i regel förberedas genom samverkan i enskilda aktioner, genom att partierna ömsesidigt närmar sig varandra i de dagspolitiska frågorna, i kommunalpolitik, fackföreningspolitik o.s.v., vilket överbygger klyftorna mellan partierna och för till politisk enhet. Först därefter kan organisatorisk samling ske med utsikt till framgångar och fördelar för arbetarklassens sak och för demokratin.

Hur förhåller det sig utifrån dessa synpunkter, från synpunkterna att kunna skapa politisk enhet inom arbetarrörelsen i vårt land, med den politik vi förordar? Kan denna politik medföra ett närmande mellan de två partierna som för oss fram till politisk enhet? Vi svarar utan tvekan ja på dessa frågor. Låt oss öppet förklara att det demokratins handlingsprogram vi förordar icke minst är avsett att bli en plattform för förhandlingar mellan partiledningarna om samarbete mellan partierna.

Vårt parti anslöt sig till efterkrigsprogrammet. *Detta var det mest betydelsefulla steg som någonsin i partiets historia tagits för att bana väg för politisk enhet inom arbetarrörelsen.* Vi har därtill väckt en rad viktiga motioner i riksdagen om vilka jag redan talat, samt i kommunalförsamlingarna och på annat sätt framfört politiskt riktningsgivande förslag, *vilka varit utformade på sådant sätt att inga principiella hinder kunnat föreligga för socialdemokratiska partiet att stödja desamma.*

Vi har förklarat att vi tror på möjligheten av en fredlig utveckling till socialismen i vårt land. På partistyrelsens möte den 2 mars 1945 höll Set Persson det politiska inledningstalet varvid han talade för den fredliga utvecklingens väg.

Men vi har inte med detta accepterat den fredliga utvecklingen som den enda tänkbara, yttrade Set Persson vidare. Ty vem kan utfärda garantier för att kapitalisterna, i en situation då klassprivilegierna fräntages dem, icke kommer att avbryta en sådan utveckling? Jag vill därför understryka: Vi ger vår anslutning till strävandena att på vanliga demokratiska vägar, genom fackliga förhandlingar, avtalsuppgörelser, lagstiftning, riksdagsbeslut, regeringsåtgärder o.s.v. komma fram på fredlig väg och vi erkänner att denna väg kan vara framkomlig. Men detta innebär givetvis icke att Sveriges kommunistiska parti inte skulle vara ett revolutionärt parti. Kommunistiska partiet är och förblir ett sådant parti. Vi har alltså på sätt jag framhållit accepterat den fredliga utvecklingen. Därmed har vi ju för vår del sagt ut, att vi inte önskar annat än att få konkurrera med övriga partier om folkets stöd för vår politik, och har därför aldrig förutsatt användandet av några våldsmedel. Endast de som företräder en mot folkflertalets intressen riktad politik kan ha behov av att med hjälp av våld och tvångsmedel få den accepterad av folket.

Det var partistyrelsens officiella mening som sålunda framfördes, och denna mening omfattas av hela vårt parti. Därmed har vi raserat ett av de svåraste hindren för politisk enhet med social-

demokraterna, vilket bestått däri att de förmenat, att kommunisterna med våldsamma medel, genom kupper, ville tillvälla sig makten och utöva en minoritetsdiktatur inom samhället. Låt oss ytterligare understryka att vi icke tänkt oss någon socialistisk omdaning av samhället utan att folkets flertal gett sin anslutning därtill. Detta är demokrati.

Vi har under krigsåren liksom tidigare bevisat att vi helhjärtat går in för den nationella frihetens försvar, och vi fullföljer efter krigets slut denna nationella linje i hela vår politik. *Det kan sålunda objektivt sett inte finnas några hinder för politisk enhet mellan oss och socialdemokraterna i dessa avgörande frågor.*

Man invänder häremot att vi inte är ärliga i våra politiska deklamationer, utan dessa endast är taktiska manövrer för att lura till oss sympatier från andra grupper.

Härtill svarar vi: Det finns bara ett sätt att pröva ärligheten och pröva partiets nationella och demokratiska lödighet, *nämmligen att pröva densamma i praxis*. Varje parti skall bedömas efter sina gärningar och icke endast efter sina deklamationer. Vid en sådan prövning kommer kommunistiska partiet att stå sig gott medan de partier som deltog i krigstidens samlingsregering kommer att få mycket dåligt betyg.

Vi anser, förklarar nu dessa obotfärdiga enhetsmotståndare, att ni fortfarande står i visst lydheidsförhållande till Moskva trots att Kommunistiska internationalen är upplöst.

För den som besväras sig med att följa vårt partis politiska verksamhet måste dessa påståenden framstå som fria fantasier. Vi är internationalister. Vi är solidariska med socialisterna i alla länder. Vi ser i folkens förbrödring lösningen av världens vanda. Men vi utformar vårt partis politik utifrån de historiska och sociala förutsättningar som är gällande i Sverige, vilka i många fall är vitt skilda från vad som gäller exempelvis Amerika eller Sovjetunionen. Det är därför orimligt att vår svenska politik skulle bestämmas i Washington eller Moskva. Den bestämmas självklart i Stockholm. (Det kunde vara större fog att i dag fråga socialdemokraterna om Gustav Möller är i London för att hämta order från det brittiska imperiets regeringsparti.)

Om nu allt detta är riktigt, envisas man till slut, så borde ni upplösa kommunistiska partiet och ansluta er till det större socialdemokratiska partiet.

Vi svarar: Det handlingsprogram vi här lägger fram för den politiska offentligheten, och för vars genomförande vi i första hand vill skapa politisk enhet inom arbetarrörelsen, *utgör inte slutmålet för den utveckling till socialism som vi eftersträvar, utan endast början*, och vi har ännu inte ens haft en överläggning med socialdemokraternas ledning om samarbete för dess genomförande. Hur kan man då tänka sig att vi skulle kunna upplösa vårt parti? Att upplösa kommunistiska partiet skulle vara att beröva arbetarklassen och hela det demokratiska folket dess avantgarde i kampen för demokratins handlingsprogram, det skulle vara att slå sönder den motor som är den främsta drivkraften i den demokratiska utvecklingen. Om Sveriges arbetare saknade ett marxistiskt parti i dag så skulle de med naturnödvändighet skapa ett dylikt, ty utan marxismens vapenrustning kommer arbetarklassen aldrig att kunna erövra den verkliga demokratin och bygga ett socialistiskt samhälle. Därför måste kommunistiska partiet inte bara finnas till, det måste också föra en självständig politik.

Om kommunisterna i dag skulle ansluta sig till socialdemokratiska partiet så skapades ju däri- genom ingen politisk enhet inom arbetarklassen. Resultatet skulle endast bli fraktionsstrider och söndering av den art socialdemokratin har gudi nog av utan att kommunisterna ansluter sig. Vi begär inte heller att socialdemokraterna skall upplösa sitt parti för att skapa enhet, vi begär endast att de skall samverka med oss för genomförande av en politik, mot vilken de själva inte kan ha några principiella invändningar att göra.

Ytterligare hinder måste emellertid undanröjas för att kunna skapa enhet. Socialdemokratin måste uppge klassarbetet *som principiell linje i sin politik*. Vi har tidigare förklarat — senast i vårt förslag om en vänsterregering — och vi är beredda att åter upprepa det, att man i vissa situationer måste sträva till samarbete och samförstånd mellan olika klasser och grupper i samhället även på relativt lång sikt. *Men vi menar att detta icke kan få vara en princip, en arbetshypotes, som avgör den politik arbetarklassen skall föra*. Det är framför allt den politiska målsättningen som här måste fälla utslaget. Man får inte ställa samförstånd med borgerliga partier och riktningar såsom det överordnade, och de resultat man uppnår genom samarbetet såsom det underordnade. Kan man uppnå tillfredsställande resultat genom samarbete så är det bra. Men prisger man resultatet för att kunna upprätthålla samarbetet i princip, så är det dåligt. Detta är vår ståndpunkt i fråga om klassarbetet, och den gäller i samma grad i fråga om kommunistiska partiets samverkan med socialdemokratin.

Kommunistiska partiet måste å sin sida övervinna vissa föreställningar som odlats i partiet från dess tidigaste år. En för samarbete med socialdemokratin ödesdiger föreställning är att socialdemokrater i allmänhet, i varje fall ledande socialdemokrater, är fiender till arbetarklassens sak eller i varje fall potentiella fiender till socialismen. Den socialdemokratiska ledningens politik under de första krigsåren har icke bidragit till att försvaga dessa föreställningar bland de kommunistiska arbetarna. Vi måste emellertid, om vi menar allvar med våra strävanden till enhet inom arbetarklassen, öppet och ärligt tillstå att dessa föreställningar i allmänhet är oriktiga, att det finns ärlig strävan att gagna arbetarklassen och ärlig strävan till socialismen inom socialdemokratins led och bland dess ledare. Vi kan inte framställa oss själva som ofelbara och socialdemokraterna som mer eller mindre fientliga mot socialismen, om vi vill uppnå samarbete i avsikt att skapa politisk enhet med socialdemokratin. Inte minst inom fackföreningsrörelsen gäller det att övervinna den bitterhet som ofta skapats genom att de socialdemokratiska funktionärerna över en kam stämpelplats som svekfulla element vilka arbetarna inte bör ge sitt förtroende.

Vi måste i framtiden se till att endast utöva saklig och positiv kritik då sådan är befogad och behövlig och sluta upp med att ”söka sak” med socialdemokraterna i tid och otid. Om socialdemokratin i regeringen eller i annan instans föreslår någon reform som kan betraktas såsom rimlig med hänsyn till det faktiska ekonomiska och politiska läget, borde vi kunna godkänna den utan diverse kritiska anmärkningar om hur man skulle önska att förslaget vore beskaffat. Detta skulle skapa förståelse och förtroende för vår goda vilja bland de socialdemokratiska massorna, vilket är en nödvändig förutsättning för en fruktbar samverkan.

Detta tror jag är det väsentliga i frågan om de problem, som vi har att lösa för att kunna skapa politisk, och i framtiden organisatorisk, enhet i den socialistiska arbetarrörelsen.

Genomförandet av den politik vi här förordar ställer kommunistiska partiet inför stora och svåra uppgifter, vilkas lösande kräver ett maximalt utnyttjande av den marxistiska strategins och taktikens vetenskap. Alla rester av sekterism måste utrotas, all opportunism måste bekämpas, all vacklan och tveksamhet måste övervinnas, partidisciplinen måste stärkas, kadrenna måste mångfaldigas och skolas, den politiska och ideologiska nivån måste höjas. Allt detta är lätt sagt, men det är inte lätt gjort. Det är gamla sanningar som vi alltid haft lätt att uttala, men likaledes alltid haft svårt att förverkliga. Tomma fraser flyter lätt på livets flod, men de leder inte strömmen. Varken den högre politikens eller vardagsarbetets praktiska problem kan lösas med deklamationer. Därtill fordras framför allt arbete, det fordras tålamod och det fordras målmedvetenhet. Den revolutionära otåligheten hos kamrater som alltid vill ”slå till” verkar kanske eggande och pådrivande ibland, men slår ofta om i pessimism och passivitet vid allvarliga motgångar eller svikna förhoppningar. Vårt partis historia är rik på sådana exempel. Må vi därför hålla oss på

fasta marken, icke hoppas för mycket och icke göra för litet. Om någon tror att vår kurs på enhet inom arbetarklassen och vår kurs på att skapa ett demokratiskt block skulle betyda att vi kan vara mindre intresserade av att utbygga och stärka vårt parti bör vederbörande omedelbart likvidera denna villfarelse. *Det är tvärtom så, att förutsättningen för ett framgångsrikt genomförande av den politik vi här utformar är att vi i stegrat tempo utbygger vårt parti, värvar medlemmar, bildar nya organisationer och utvidgar partiets inflytande bland massorna inom alla verksamhetsområden.*

Man har under senare tider ofta hört beklaganden över att gamla tiders revolutionära entusiasm och offensivanda icke längre utmärker våra dagars arbetarrörelse. Utan att diskutera hur berättigat detta tal kan vara, borde vi väl kunna vara överens om, att de möjligheter den nuvarande situationen bjuder, de perspektiv den öppnar för den svenska arbetarklassens erövring av en verklig demokrati, borde kunna ingjuta entusiasm i varje ärligt socialistiskt hjärta, hos varje sann kommunist. Låt oss därför från denna kongress återvända till vårt vardagliga verk i partiets, arbetarklassens och hela folkets tjänst, fast beslutna att segra genom målmedvetenhet, arbete, tålamod och entusiasm.

Vi har vid kongressens öppnande mottagit för oss alla kär-komna gäster från broderpartier. Vi har hört deras hälsningar, de har alla berättat om den offerfyllda kampen därute mot hitlerismen. Många av våra bästa kamrater i broderpartierna har fått ge sina liv i den kampen. De har gett sina liv också för oss, för vårt lands frihet. Sovjetfolken har 7 miljoner stupade i kampen på slagfälten. De har stupat även för oss, för vårt folks frihet, för vår framtid.

Detta förpliktar oss som skonats, som gått igenom det andra världskriget med bara en eller annan skräma på ytan, det förpliktar oss att sätta in alla våra krafter i kampen för fredens och frihetens sak. Fascismen är ännu inte utrotad, reaktionen är på offensiv. Ingen skall tro att den tid som stundar bjuder oss en dans på rosor. Men vi går ut i striden med frejdigt mod. Vi vet att vi kämpar för folkets sak och vi vet att segern är vår, att den verkliga demokratin kommer att triumfera.

Om demokrati

(Inledningstal vid debatt med statsminister Tage Erlander i Stockholms konserthus den 19 april 1948)

Ämnet för kvällens disputation är ”demokrati eller folkdemokrati”. Det är statsminister Erlander själv som föreslagit detta tema för vår disputation och jag förmodar att hans avsikt med att så formulera ämnet framför allt har varit att han inte vill ha en disputation kring detaljer rörande den aktuella politiken utan i stället velat att vårt meningsutbyte skulle syssla med grundläggande och avgörande huvudfrågor. Jag utgår emellertid ifrån att statsministern inte avsett att därmed göra vår disputation till en uteslutande teoretisk, mer eller mindre abstrakt utredning om statliga styrelseformer och politiska begrepp, vilka i och för sig vore väl förtjänta att ventileras, men som vi väl knappast skulle komma till grunden med under de timmar vi har till vårt förfogande här i kväll.

Låt mig alltså först säga några ord om begreppet *demokrati*. Allmänt är man väl överens om att detta, från den gamla grekiskan lånade ord, betyder folkvälde (eller folkstyre om man så vill). Som politisk styrelseform utesluter sålunda demokratin exempelvis enväldig kungamakt och annan enväldig befällnings-rätt gentemot medborgarna i en stat. Likaså utesluter demokratin exempelvis att makten över folket utövas av en klick aristokrater eller en junta av högre militärer eller någon annan liknande styrelse, där folkets verkliga bestämmanderätt har satts ur spel. Den allmänna meningen om vad demokrati betyder skulle alltså förutsätta, att den måste innehålla bland annat följande: Vissa av folket självt under tillfredsställande former valda organ skall utöva

avgörande eller i varje fall betydande inflytande i statsstyrelsen. Den vanligaste formen härför är folkvalda parlament och parlamentariska regeringar.

Redan här skiljer sig emellertid demokratin former och innehåll högst väsentligt i olika länder.

I Schweiz t.ex., som bland svensk allmänhet värderas mycket högt som ett demokratiskt idealland, uteslutes alla kvinnor från rätten att rösta i parlamentsval, eller i Sverige, där kvinnorna har rösträtt och där man anser den politiska demokratin i varje fall vara tämligen högt utvecklad, är valrätten inte bättre utformad än att exempelvis kommunistiska partiet efter de senaste allmänna valen 1946 får redovisa över 120.000 röster för varje mandat i första kammaren, medan exempelvis det socialdemokratiska partiet endast behövt redovisa c:a 17.000 röster. Dessa exempel är ganska groteska uttryck för vad man menar med demokrati, men detta hör väl dock kanske endast till utanverken. Det existerar ju vida större skiljaktigheter i fråga om demokrati.

Vad jag hittills anfört hänför sig till vad vi brukar kalla *den borgerliga demokratin*, det vill säga styrelseskicket i en samhällsordning, där de borgerliga klasserna ännu utövar ett mer eller mindre avgörande inflytande i politiken och i samhällslivet i allmänhet. I motsättning till en demokrati i dylik form uppställer den vetenskapliga socialismens grundläggare, Marx och Engels, ett annat begrepp om demokrati. Dessa socialismens klassiker och grundläggare har ju inte, i varje fall inte helt, detroniserats ens av svensk socialdemokrati, och deras socialistiska teorier är i dag aktuella än någonsin sedan de för 100 år sedan utformades i den odödliga läroskriften *Kommunistiska Manifestet*.

Deras uppfattningar om demokratin kan i ytterligt koncentrerad form uttryckas ungefär på följande sätt: I en borgerlig demokrati utövar de borgerliga klasserna den faktiska makten, och statsmakten blir därvid ett diktaturinstrument riktat mot övriga samhällsklasser. När arbetarklassen erövrar demokratin utövar denna sin makt tillsammans med bundsförvanter inom andra klasser och gör staten till ett diktaturinstrument mot de borgerliga antagonistiska samhällsklasserna. I denna senare form av demokrati har alltså den borgerliga demokratin blivit avlöst av socialistisk demokrati. Denna i sin tur upphäver under sin utveckling varje form av diktatur gentemot andra grupper och klasser därigenom att den avskaffar klassindelningen. Klasssamhället övergår till ett klasslöst samhälle med lika friheter och lika rättigheter för alla.

Där finner vi sålunda två motsatta uppfattningar om demokrati med åtminstone i vissa fall konträrt motsatta meningar, och det är ju allom bekant i vilken oerhörd grad meningarna brytes, då det gäller att värdera den ena eller den andra formen av de här nämnda slagen av demokrati. Det är framför allt den form för socialistisk demokrati, nämligen proletär diktatur och sovjetmakt, vilken uppstod ur den stora oktoberrevolutionen i Ryssland 1917, som här drar bränsle till bålet.

I temat för vår disputation i kväll finns emellertid ytterligare ett uttryck för demokrati, nämligen folkdemokrati. Vilken innebörd lägger man då i detta begrepp? Jag tror, att det för de flesta i vårt land är ett tämligen dunkelt begrepp, varför en återblick på de senaste årens händelser kanske skulle vara tillbörlig för att kunna hjälpa oss till rätta med begreppet folkdemokrati.

Det andra världskrigets slut medförde ju väldiga omvälvningar i ett flertal av Europas stater. Vissa skikt i borgerliga kretsar hade samarbetat med fascistiska ockupanter. Detta gällde särskilt storindustriella kretsar och storgodsägare. Andra borgerliga hade slutit sig samman med de medvetna skikten av arbetarmassorna, organiserat motståndsrörelser till kamp för nationell befrielse. Motståndsrörelsens folk offrade liv och blod i kamp för friheten, och när befrielsen kom, särskilt i de länder där Röda armen var huvudfaktorn i kampen för att krossa hitleristerna, är det självklart att den nationella motståndsrörelsens folk ville skapa garantier mot att fascismens krafter och de reaktionära skikt, vilka uppträtt som förrädare, skulle få politiskt inflytande. Lika självklart ville

man skapa garantier för att det arbetande folket, som slagits för friheten, skulle få deltaga i styrandet av staten och samhället för att kunna skapa en samhällsordning, som gav massorna det väsentliga av de inre friheterna, som i varje fall för de egendomslösa massorna framstått som det väsentliga, nämligen den ekonomiska friheten, den som garanterar arbetarna ökat välstånd allt efter stegringen av den samhälleliga produktionen. Man ville med andra ord, att arbetets frukter skulle stå till förfogande för det skapande arbetets folk, till deras gemensamma bästa. Man ville en samhällsordning, där det stora folkflertalets materiella och kulturella nytta går före ett litet fåtals egennytta. Sammanhållningen i den nationella frihetskampen band också olika politiska riktningar samman i nydaningsarbetet efter kriget. Efterkrigsprogram uppgjordes av den nationella frihetskampens folk i gemenskap. Varken kommunister eller socialdemokrater gjorde det därvid till sin målsättning att omedelbart erövra den socialistiska demokratin utan nöjde sig med en demokratisk ordning, som tillförsäkrade folket skydd mot fascism och reaktion, mot storfinanserna och det nationella förräderiets krafter. Man genomförde sociala åtgärder för att skapa detta skydd. Bland annat nationaliserade man storindustrin, storbanker och företag, som innehafts av hitleristiska samarbetsmän, medan småföretagare, affärsmän o.s.v. fick fortsätta i sina näringar. Man beslagtogs de stora godsena, men man gjorde inte kollektivjordbruk enligt sovjetiskt mönster, utan man delade ut jorden till lantbrukare och bönder med privat äganderätt. Med andra ord, man vingklippte storkapitalet men bibehöll en viss borgerlig samhällsordning. Jag har i denna återblick särskilt haft Tjeckoslovakien i tankarna, som ju för närvarande är synnerligen aktuellt.

Dessa nya demokratier var i väsentliga ting olika den tidigare borgerliga demokratin och framför allt helt olika den fascistiska ordning, som härskat under mellankrigstiden i en del östeuropeiska länder. Men det var inte en socialistisk demokrati. Så uppstod sålunda ur de nya förhållandena efter kriget ett nytt begrepp, nämligen folkdemokrati. Filologer kan ju roa sig med att säga, att detta är kaka på kaka. Folkdemokrati skulle på vårt språk ordagrant översatt bli folk-folkvälde. Men terminologin spelar ju i detta fall ingen roll. Sakligt sett betyder folkdemokrati, att monopolkapitalismen satts ur spel, att fascism och övrig reaktion fördrivits från inflytande i det politiska livet, att massornas demokratiska frihet garanteras och att vägarna öppnas för en fredlig utveckling till socialismen. Om man vill studera vårt svenska socialdemokratiska arbetarpartis program och de officiella deklARATIONER, som partiet gjort i fråga om dess sociala och politiska grundsyn, skulle uppenbarligen det nya begreppet folkdemokrati i synnerlig grad sammanfalla med den svenska socialdemokratins deklARATIONER, syften och strävanden.

Vi ser sålunda, att om vi lämnar alla mer eller mindre dimmiga och ofta innehållslösa förklaringar och deklARATIONER om demokrati, där en del säger, att demokrati egentligen bara är ett "sinnelag" o.s.v., och söker det konkreta innehållet i begreppet, bildar sig genast minst tre huvudformer av demokratiskt samhällsskick, och vi ser vidare att de framför allt inom den borgerliga demokratin förefinnes mycket betydande skillnader både i fråga om form och innehåll. I vissa länder anses t.ex. lynchning av negrer förenlig med demokratisk ordning, i andra länder, exempelvis i vårt land, anser man det inte.

Detta är i största korthet ett försök att i komprimerad form — och därför på flera punkter ofullständigt — utforma några hållpunkter för värderingar och bedömningar i vår debatt om demokrati och folkdemokrati. Slutsatsen av vad jag har sagt blir, att det inte finns något enhetligt exakt begrepp för demokrati, utan det är demokratin klassinnehåll, som avgör vad slags demokrati det i verkligheten rör sig om. Begreppet växlar sålunda till tid och rum. Det skiftar från land till land. Det är underkastat utvecklingens lagar. Det födes, blomstrar och går under som allt annat bland livsytringarna i vår värld.

Jag summerar: För den människa, som har en socialistisk samhällsåskådning, är det uppenbart

omöjligt att göra begreppet demokrati till ett exakt begrepp som är oföränderligt och oavhängigt av förhållandena i övrigt och av utvecklingen i det mänskliga samhället, en utveckling som trots allt aldrig står stilla utan historiskt sett rör sig framåt till allt högre former för mänskligt samliv. En socialist har sålunda att betrakta demokratin i dess utvecklingsformer och till varje tid beakta dess verkliga innehåll, inte se till skalet men till kärnan, och sätta in sina krafter för att främja utvecklingen över den borgerliga demokratin med dess ofta mycket utpräglade kapitalistiska penningvärde, över folkdemokratin till en socialistisk demokrati med dess perspektiv: *ett klasslöst samhälle som begär av var och en efter förmåga och ger var och en efter behov, ett kommunistiskt samhälle där mänskligheten — för att tala med socialismens klassiker — tagit språnget från nödvändighetens rike till frihetens.*

Låt oss så gå över till den svenska politiken. Hur skall vi i dag utifrån dessa utgångspunkter bedöma vad som här är demokrati, även om statsministern i dag heter Tage Erlander och vi har en socialdemokratisk regering. Alla vet att samtliga politiska partier i Sveriges riksdag deklarerat sig som demokratiska partier. De kan givetvis i detta avseende vara lika ärliga allesammans, men det är ju uppenbart att de inte kan ha samma uppfattning om vad demokrati är. Om vi tittar på affischtavlor ute i staden ser vi att det som mest slår för ögonblicket är en affisch där det står: ”Bästa svaret till kommunismen: Rösta med högern.” Detta är alldeles riktigt. Kommunisterna vill, att folkets val skall gå före storfinansens, och högern vill, att storfinansens väl skall tryggas, innan folket får sin del av samhällets rikedom. Därför är högerns paroll naturligtvis mycket logisk. Folkpartiet, som framgångsrikt utklassar högern som storfinansens största parti, kan med samma fog som högern ta samma paroll.

Det är givetvis inte lätt för medborgaren att finna sig till rätta bland alla dessa ”demokrater”. Enda sättet är nog att man granskar klassinnehållet i den politik de olika partierna för och sedan tar ståndpunkt utifrån de intressen, som man själv i den klass man tillhör anser sig böra företräda.

Nu är det ju så här i vårt land, att det stora flertalet medborgare tillhör arbetarklassen och med denna jämställda grupper, tjänstemän, anställda o.s.v., vilka i väsentliga frågor har motsatta intressen gentemot de kapitalistiska kretsar som i politiken representeras av högern och folkpartiet. Dessa senare två partier erhöi vid senaste val mindre än en miljon röster. Läger vi till bondeförbundets röster — vilket politiskt och klassmässigt inte är helt riktigt — uppnår dessa tre partier tillsammans inte mer än 1.400.000 röster, under det att de båda arbetarpartierna tillsammans har cirka 1.800.000 röster. Det är väl klart, att en demokratisk politik i vårt land främst måste ta sikte på att gagna denna större och överväldigande majoritet av medborgare, som fylkat sig bakom arbetarpartierna. Och därmed kommer vi direkt in på kärnfrågorna i dagens politiska utveckling.

Vi har en socialdemokratisk regering. Hur har den socialdemokratiska regeringen använt sin makt för att styra utvecklingen i demokratisk riktning i den mening, som jag här senast har uttryckt den, och vilken politik har kommunistiska partiet förordat? Jag skall försöka att i korthet ange några av huvudpunkterna och bortse från detaljerna.

1944 utarbetade de socialdemokratiska huvudorganisationernas ledningar här i landet ett efterkrigsprogram med de berömda 27 punkterna, *Arbetarrörelsens efterkrigsprogram*. Detta program var enligt vår mening behäftat med åtskilliga bristfälligheter, men dess tendens var riktad mot storfinansens och mot de kapitalistiska monopolerna. Detta vill jag med några citat ge belägg för. I inledningen sägs:

Den värld vårt folk skall leva i, sedan freden återställts, måste i mycket bli en ny värld. Förkrigstidens ekonomiska system kommer icke att kunna lösa de problem framtiden ställer oss inför ...

Den huvuduppgift, som förestår, är att samordna den ekonomiska verksamheten till planmässig

hushållning så att arbetskraft och materiella tillgångar stadigt utnyttjas för en effektiv produktion. En sådan samordning bör ske under samhällets ledning och med en sådan inriktning, att enskilda intressen underordnas de mål som samfällt eftersträvas.

I därefter följande punkter säges, exempelvis i punkt 4:

I första hand måste vi snabbt häva bostadsbristen. Enrumsstandarden måste utrotas för familjer med barn ...

Hela kreditgivningen ordnas från samhälleliga synpunkter på sådant sätt, att produktionen planmässigt utvecklas efter behoven ...

Det sista uttalandet göres i punkt 18. I punkt 19 sägs:

”En ur enhetliga synpunkter bestämd statlig reglering av export och import” måste genomföras.

Vidare sägs i punkt 23:

I de fall, då hela produktionen domineras av ett företag eller en sammanslutning av företag, eller då en konkurrerande produktion kan anses oekonomisk, bör däremot de existerande företagen överföras i samhällets ägo.

I den avslutande punkten sägs:

Att förverkliga detta program är att ge näringslivet en ny organisation och att omdana samhället i socialistisk riktning ... Att föra över viktiga naturtillgångar och stora anhopningar av kapital i samhällets hand skall tjäna detta syfte.

Denna tankegång utvecklas vidare i motiveringen, men jag skall inte citera mera. Min avsikt med dessa citat har varit att visa den allmänna tendens, den politiska grundlinje, vilken man givit uttryck åt i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. När den socialdemokratiska regeringen år 1945 avlöste den tidigare samlingsregeringen proklamerades från regeringens sida, att efterkrigsprogrammet var regeringens handlingsprogram. Såvitt jag vet, har icke något officiellt återtagande av denna regeringsdeklaration förekommit, även om, som jag senare skall visa, väl i praktiken ett väldigt avståndstagande redan skett.

Av dessa olika punkter i programmet framgår emellertid, att det inte var ett program för omedelbar övergång till en socialistisk demokrati, utan att det var ett framstegsprogram, som i väsentliga stycken tog sikte på de breda folkmassornas intressen. Vad jag här citerat, och vad jag här har sökt antyda, skulle alltså vara grundtonen i den politik, som den socialdemokratiska regeringen ställt såsom sin uppgift att genomföra.

Låt mig så göra några liknande korta anvisningar, om vilken politik det kommunistiska partiet gjort sig till förkämpe för under samma tidsperiod.

Först och främst har partiet gett sin anslutning till den allmänna politiska linjen i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Vi har förklarat, att vi inte uppträder som oppositionsparti mot regeringen i dess strävan att genomföra efterkrigsprogrammet, men att vi som självständigt politiskt parti givetvis förbehåller oss all rätt att i enskilda punkter kritisera regeringens göranden och låtanden. Kommunistiska partiets kongress i maj 1946 bekräftade enhälligt denna vårt partis politiska huvudlinje. Vi utformade där ett demokratiskt handlingsprogram i samma folkdemokratiska riktning som Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Vi påvisade där, att detta program endast fragmentariskt gett besked om hur övriga folkgruppers intressen ur demokratisk synpunkt skulle tillgodoses. Vi tänkte därvid främst på jordbruksbefolkningen samt på intellektuella yrken, småföretagare och andra mellanskikt, för vilka efterkrigsprogrammet egentligen inte gav några perspektiv. Vi krävde vidare en demokratisering av hela statsapparaten och angav därigenom,

som vi uttryckte det på vår partikongress, vad som kunde anses vara minimalt nödvändigt, för att en samling av de demokratiska och framstegsvänliga krafterna inom och utom arbetarrörelsen skulle kunna ske. Ordagrant uttalade kongressen följande:

Ett dylikt demokratiskt minimiprogram skulle skapa klarare linjer i den nu oklara inrikespolitiska situationen. Det skulle bli den vattendelare, som behövs för att skilja demokrati och reaktion. Den demokratiska strömmen skulle därigenom kunna ledas i rätt fåra. Dess kraft skulle bli oövervinnlig, och den fredliga utvecklingens väg skulle kunna tryggas, vilket vore till stor lycka för hela vårt folk, inte minst för dess arbetarklass.

I anslutning till denna partiets grundlinje har vi utformat hela vår politik såväl inom som utom parlamentet. I riksdagen har vi väckt en rad motioner, som jag naturligtvis inte här skall göra någon historiebrevbeskrivning över. De har stått i överensstämmelse med vad vi sålunda har deklarerat, och vi har i vår politik utgått ifrån, att alla förutsättningar borde vara för handen i vårt land, för att man skulle kunna genomföra en sådan, som vi nu-mera skulle kunna kalla folkdemokratisk politik. Arbetarpartiet har majoritet i riksdagens båda kamrar, regeringen är socialdemokratisk, det finns väldiga organiserade krafter inom den svenska arbetarrörelsen att stödja en sådan demokratisk framstegspolitik på.

Men hur har det i verkligheten gått? I början utvecklade sig ett faktiskt samarbete mellan socialdemokrater och kommunister på det parlamentariska området. De fackliga organisationerna och andra massorganisationer utjämnade tidigare motsättningar mellan kommunister och socialdemokrater. 1 maj gjordes allt mer till en gemensam uppmarschdag för arbetare av olika riktningar. Vissa reformer genomfördes, barnbidrag, bättre folkpensioner och annat. Men i de väsentliga frågorna, i frågan om kampen mot monopolkapitalet, mot det kapitalistiska vanstyret, i fråga om den ekonomiska förvandlingen av samhällsförhållandena, som efterkrigsprogrammet skisserade, gjordes egentligen platt ingenting från den socialdemokratiska regeringens sida, och de förslag för att befärma en sådan politik, som ställdes av det kommunistiska partiet i olika sammanhang i och utanför riksdagen, blev i regel nedvoterade. Ty de borgerliga partierna hade blivit vad de själva med stor förkärlek kallar "oppositionspartier". De hade bildat opposition, och de satte i gång en frenetisk kampanj på olika områden för att hindra genomförandet av en sådan politik i vårt land, som efterkrigsprogrammet förutsatte. Och då föll den socialdemokratiska regeringen undan. Steg för steg retirerade den för den borgerliga minoritetens anlopp. Det är inte tal om, att man inte fortsätter diskussionen. Det går knappast en dag utan sammandrabbningar på talarstolarna mellan exempelvis statsminister Erlander och Bertil Ohlin eller Domö och andra. Det handlar emellertid inte så mycket om vad man säger, men det handlar så mycket mera om vad man gör, och i fråga om den sakliga politik, som förs, har regeringen retirerat för den borgerliga minoritetens anlopp.

Man har inte gått till kamp "med arbetarrörelsens samlade resurser", för att citera statsminister Erlander, för de intressen, som det arbetande folkets stora massor måste kämpa för, om de vill hävda sig mot penningväldet. I stället för att, som det heter i efterkrigsprogrammet, samordna den ekonomiska verksamheten i en planmässig hushållning, lät man produktionslivet ledas av de privatkapitalistiska företagen. Det enda betydande område, där reglering och planläggning förekommit, är inom byggnadsindustrin, men hur har det gått där? I stället för att, som efterkrigsprogrammet säger, "utrota enrummsstandarden" har regeringen planlagt och hushållat så, att det i dag egentligen är möjligheten att få ett rum och kök, som har "utrotats" för tiotusentals människor här i landet. Det finns bara här i Stockholm 20.000- 0.000 bostadssökande, som anser, att detta att få ett rum och kök är en nåd att stilla bedja om, men de får det inte.

Vi bestrider på intet sätt svårigheterna på byggnadsproduktionens område. Det är alldeles

självklart att det inte är lika lätt nu att hålla samma nivå i byggnadsproduktionen, som det var före kriget, men vi frågar regeringen: *Vad har den gjort för att övervinna dessa svårigheter?* Då det har varit brist på vissa byggnadsmaterial, borde väl regeringen, om den menade allvar med sitt program, ha företagit sig något för att "under samhällets ledning", som det heter i efterkrigsprogrammet, organisera en tillräcklig produktion av byggnadsmaterial. Vår värderade ordförande här, herr Torsten Nilsson, har själv gått i spetsen i riksdagen för att sätta in en stöt mot den monopoliserade byggnads-ämnesindustrin, och riksdagens majoritet följde nuvarande statsrådet Nilsson. Men ingenting, absolut ingenting har sedan gjorts för att under samhällets ledning organisera en sådan produktion av byggnadsmaterial så att vi skulle kunna komma ur det nuvarande katastrofala läget på bostadsmarknaden.

Vi har efter krigsåren haft en utpräglad *högkonjunktur* och har väl ännu, men hur har det gått med efterkrigsprogrammets krav på *höjd levnadsstandard*? Landsorganisationens ordförande herr Axel Strand uttalade i januari år, om jag inte minns fel var det i remissdebatten, att man på sin höjd kan anse, att arbetarklassen efter kriget återvunnit 1939 års reallön. Sedan dess har regeringen genomfört en rad s.k. varuskatter, som fördyrar en mängd av de allmänna förbrukningsartiklarna. Jag behöver inte räkna upp dem, ty alla vet ju, vilka skatter som har tillkommit i år. Det är alltså sakligt fullkomligt berättigat att i dag tala om en *sjunkande levnadsstandard*, alltså en levnadsstandard som sjunker under förkrigstidens nivå. Så har det under högkonjunkturen sålunda gått med programmets krav på höjd levnadsstandard.

Nu har man uppfunnit någonting som heter köpkraftsöverskott. Förgäves har vi frågat, vad man menar med detta. Det förhåller sig ju faktiskt inte på det sättet, att när husmodern, som ju ofta är hemmets "finansminister", går ut i butikerna, har hon med sig ett köpkraftsöverskott, det vill säga att hon har pengar att köpa för, men att det inte finns de varor som hon behöver. Varje människa vet att det är tvärtom. De flesta behovsartiklar finns att köpa och ofta, när det inte gäller ransonerade varor, i vilka mängder som helst.

Men pengarna räcker inte till. Varför skall man tala om ett köpkraftsöverskott, som gör att man måste draga till sig de breda konsumentmassornas pengar genom varuskatter och prisstegringar m.m., och priserna fortsätter att stiga? Till de tidigare prisstegringarna får vi nu sådana som kommer genom bensinskatt och dylikt.

Nu bebådar man pappersskatt och prisstegringar på livsmedel. Man talar om 40 öre per kilo på smöret, 30 öre på kött o.s.v. Det är ett faktum att denna ekonomiska politik, för vilken regeringen måste bära ansvaret, verkar som en dammsugare i husmödrarnas hushållsportmonnärer, och då går det all världens väg med den höjda levnadsstandarden. Jag tror alltså, att man bör sluta tala om köpkraftsöverskott för de breda konsumentlagren. Man bör i stället tala om vad det egentligen handlar om.

Det finns folk, som har riklig tillgång på pengar, men det är framför allt de kapitalistiska företagen. De har tillskansat sig "köpkraftsöverskott", men det kallar vi sedan gammalt med ett främmande ord för profit, vilket är mycket enklare och klarare i vårt allmänna begrepp i ekonomiska ting. Det räcker härvidlag inte att regeringen hänvisar till icke förutsedda svårigheter i efterkrigstidens Europa. Vi bestrider inte dessa svårigheter. Vi bestrider inte regeringens goda vilja. Vi har personlig aktning för statsminister Erlander och för övriga regeringsledamöter. Vi tillskriver icke statsråden någon dålig mening eller någon ond vilja. Men sakligt sett kan vi inte godkänna den reträtt, som regeringen har gjort inför storfinansens och andra krafters anlopp. Det finns stora svårigheter, och dessa påverkar vårt lands ekonomi, men det kan inte motivera att man utplundrar de fattiga och låter de förut rika tillskansa sig nya, sagolika rikedomar.

Jag vill bara ge ett exempel. Året före kriget uppgick summan av taxerade förmögenheter över 20.000 kronor till sammanlagt 11 miljarder kronor. Den senaste statistiken anger att summan av dessa förmögenheter nu stigit till cirka 20 miljarder kronor. Alltså: 20 tusen miljoner kronor är ett bra steg från 11 tusen miljoner kronor. Varifrån har dessa pengar kommit? Det är klart att det är genom merprofiter, som tagits från det värde-skapande arbetet. Det regnar ju inte miljoner från himlen ner i kassakistorna hos de förmögna. De rika deklarerar ju också på heder och samvete, men jag tror inte att de har så dåligt konstruerade samveten, att de deklarerar för högt. Här har vi alltså köpkraftsöverskottet.

Nu har kommunistiska partiet föreslagit att regeringen skall ta en engångsskatt på dessa större förmögenheter, och riksdagen var under krigsåren i princip enig om att så borde ske. Men detta finner man inte längre vara tillbörligt. Man skulle kunna göra en sådan engångsskatt mycket human och ändå tillföra statskassan ett par miljarder kronor. Sedan kunde man subventionera bönderna så att de ökade jordbrukspriserna inte behöver slå igenom i ökade livsmedelspriser. Vi menar att detta skulle vara en demokratisk politik, och att den ekonomiska politik man nu bedriver inte är demokratisk.

Eller om vi ser på utrikeshandeln, vilken i detta sammanhang spelar stor roll, vad finner vi då? Den socialdemokratiska regeringen förfogade vid sitt tillträde över cirka 3 miljarder kronor som valuta-reserv i riksbanken, huvudsakligast i guld och hårda valutor. I stället för att hushålla med dessa pengar på ett planmässigt sätt, som efterkrigsprogrammet förutsatte, gav regeringen utrikeshandeln fri, med resultat att valuta-reserven smälte samman till praktiskt taget ingenting under 1947. I stället fick vi visserligen mycket nyttiga och nödvändiga varor, men vi fick också en massa amerikanskt och annat strunt som vi faktiskt inte behövde i det svenska folkhushållet. När sedan importregleringen återinfördes den 15 mars 1947, korsades regeringens goda avsikter och planer av de amerikanska exportörerna, vilka såg till att de tillförsäkrades praktiskt taget obeskuren export till Sverige fram till den 1 juli 1948. När statsminister Erlander i tidskriften Tidens senaste nummer säger att kommunisterna vid denna tid gjorde en kovändning, strider detta mot fakta. Vi har varit emot den fria utrikeshandeln under nuvarande situation och vi har hela tiden förfäktat att man borde ha importreglering. Vi kunde alltså på grund därav inte göra någon kovändning. Erlanders påstående strider alltså mot fakta. Vi har förfäktat den grundlinje som uttrycktes i regeringens handlingsprogram även i detta stycke, under det att regeringen själv har gjort ”kovändningar”. Jag kan lugnt överlåta till saklig bedömning vem det är som ändrat inställning i detta avseende. *De som håller sig till fakta kan fastställa, vilka som här företrätt en verkligt demokratisk politik, och vilka som under prat om demokrati genomfört en synnerligen odemokratisk och ur folkmassornas synpunkt oriktig politik.*

Kommunistiska partiet har inte föreslagit några orimligheter, men vi har kritiserat att regeringen fallit undan för den borgerliga anstormen och genomfört en politik, som jag här gett vissa exempel på, och som vi måste anse vara sakligt oriktig.

När vi sedan kom i tillbörligt beroende av Amerika på det ekonomiska fältet blev vi ett ”Marshall-land”. Nu försäkrar man att Sveriges deltagande i Marshallplanen uteslutande är av ekonomisk art. Är det någon som tror att de amerikanska kapitalisternas s.k. hjälp till Europa inte är ett led i den amerikanska politiken att vinna herravälde i världen? Jag tror knappast det.

Just i dagarna har statsrådet Kock underskrivit överenskommelsen om Marshallplanen i Paris. Viktiga punkter i denna överenskommelse är att man skall verka för tullunion, handelskontroll och kontroll över produktionslivet i de enskilda länderna. Är inte en av Amerikas främsta monopolkapitalister utsedd till överkontrollant för de 16 Marshall-länderna? Förutsätter inte de ledande instanserna i Förenta staterna att politiska och militära allianser så småningom skall växa fram på

basis av Marshall-planen? Förvisso är det så. Att fara här föreligger för Sverige att på en omväg glida in i ett västblock, som så småningom blir ett krigsblock, är uppenbart. Vem har gett regeringen fullmakt till dessa engagemang? I varje fall har inte riksdagen givit regeringen dessa fullmakter.

Sett mot bakgrunden av detta kan man förstå varför det föres en kampanj mot det kommunistiska partiet. Det är inte på grund av vad man föregiver som skäl till kampanjen. Man har under alla år partiet existerat sagt att det kommunistiska partiet är ett utländskt parti, tar order utifrån, är fjärrstyrt, hyllar våld och diktatur, o.s.v., o.s.v. När man nu öppnat en kampanj, har man också tagit fram nya argument, som man tror skall vara mindre slitna än de gamla. Man vill ställa det kommunistiska partiet utanför den s.k. demokratiska gemenskapen. Jag vet att statsministern gentemot detta kommer att säga att det kommunistiska partiet självt ställt sig utanför den demokratiska gemenskapen genom att uttala sina sympatier för socialismens genomförande i Tjeckoslovakien o.s.v. Vi har emellertid förklarat att vi ansluter oss till en politik som kan öppna vägarna till en fredlig utveckling fram till socialismen i vårt land, och det duger ändå inte. När Tjeckoslovariens folk utan inbördeskrig och blodsutgjutelse korsade de reaktionära klickarnas planer och på fredlig väg började bygga socialism, något som ju i synnerlig grad sammanfaller med det socialdemokratiska partiets eget program (det socialdemokratiska partiet i Tjeckoslovakien deltar ju i detta uppbyggnadsarbete), passar inte heller det. Metoderna, säger man, är odemokratiska. När blev det en socialdemokratisk åsikt att demonstrationer av arbetare och bönder samt proteststrejker inte är demokratiska, och när blev det odemokratiskt att arrestera de som vill göra en kupp mot folkrätten? Vad är det som i verkligheten skett i Tjeckoslovakien? Man talar om en kommunistisk kupp, men det var ju 12 borgerliga ministrar som nedlade sina mandat för att göra regeringens arbete omöjligt. Under parlamentariska former utnämndes sedan av republikens borgerliga president av ny regering, i vilken fortfarande deltar representanter för de tidigare partierna. Socialdemokraterna har fyra ministrar i den nya regeringen i stället för tre i den tidigare. Regeringens parlamentariska underlag består av 230 av parlamentets 300 ledamöter. Jag förstår inte vad det kan vara för grundläggande fel i den demokrati som har utvecklats i Tjeckoslovakien. Då statsminister Erlander i vissa obehärskade ordalag fördömt den politiska utvecklingen i Tjeckoslovakien, måste jag fråga honom *om han överhuvud taget är anhängare av socialismen och socialistisk samhällsordning, och i så fall hur herr Erlander tänker sig att socialismen skall kunna genomföras?*

Det kan väl ändå i verkligheten inte vara så, att det kommunistiska partiet i Sverige skall förföljas på alla tänkbara sätt därför att vi är anhängare av en socialistisk politik här i Sverige. I verkligheten kanske detta ändå är den djupast liggande orsaken. Jag tror inte att detta är statsminister Erlanders eller socialdemokratins innersta mening, men man måste här — liksom beträffande demokratin — se till det verkliga innehållet i den kampanj som förs mot kommunisterna med motivering att vi har kastat masken i den tjeckoslovakiska frågan. Denna kampanj är till sitt politiska innehåll riktad mot socialismen, och den blir till sina konsekvenser också riktad mot elementära demokratiska begrepp. Så ligger det till i verkligheten.

Jag vill avsluta denna min inledning med att sålunda tillbakavisa vad man anklagat det kommunistiska partiet för i dessa stycken. Jag tillbakavisar de anklagelser, på vilka man grundar sin kampanj mot det kommunistiska partiet. Jag vänder mig icke till högern, icke till storfinsans eller folkpartiets ledning, ty de kämpar naturligtvis för sina klassintressen och skulle ju inte heller finna det så särskilt bekymmersamt om jag anklagar dem för att föra en antisocialistisk kampanj, men jag vänder mig till det demokratiska folket och framför allt till socialdemokratins breda medlemsmassor och väljare, då jag visar på konsekvenserna av den kampanj man här utvecklar.

Socialism betyder fred i världen. Nu vill man bekämpa kommunisterna, men det är närmast på order av krigshetsare och reaktionärer. Socialism betyder att man bygger en ny samhällsordning, en samhällsordning som antydes i grundlinjerna för Arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det är klart att de reaktionära krafterna i Sverige är synnerligen tillfredsställda över att kunna skapa en enhetsfront från socialdemokratins ledning till den yttersta högern för att förgöra det parti i Sverige som konsekvent kämpar för fred, för frihet och för socialism.

Det kommunistiska partiet tänker emellertid icke uppgiva denna sin kamp. Vi vet också att flertalet socialdemokratiska arbetare delar vår mening. Men propagandan i pressen, radion o.s.v. gör att den allmänna meningen ofta blir vilseledd. Vi antog på vårt senaste partistyrelsemöte en resolution, i vilken vi ställer de krav, som jag här i mitt anförande har antytt. Vi menar att det ännu är möjligt att samla den svenska arbetarrörelsen på grundval av ett sådant demokratiskt handlingsprogram, att vi återgår till den politik som Arbetarrörelsens efterkrigsprogram förutsätter. Vi tror alltså i det kommunistiska partiet, att när man sakligt och uppriktigt diskuterar politiska fakta och utifrån dessa granskar vårt partis strävanden, skall vi också komma att vinna alla verkligt demokratiska krafter för en enhet och en sådan samling, som jag här förordar. Icke minst tror jag de socialdemokratiska massorna är villiga att sätta in sina krafter för en sådan demokrati som utesluter krigshets och penningväldets makt i detta land, den demokrati som skall grundlägga friheten och lyckan för hela vårt folk.

Kommunistisk självkritik – en resumé

(Vi har inte tillgång till Linderots självkritik efter valet i september 1948. Följande är P-O Zennströms sammanfattning av talet i boken *Linderot – Masslinjen*, s. 60-62)

På ett CK-plenum hösten 1948 förklarade Sven Linderot att valnederlaget inte varit oundvikligt, utan att huvudansvaret för nederlaget måste läggas på partiet självt och främst på dess ledning. Även om det utvecklats till ett massparti (som på 14:e kongressen samma år redovisat 48.000 medlemmar), med en fackligt aktiv kader som spelat en ledande roll i lönerörelser och andra massaktioner, hade den reformistiska ledningen inom socialdemokratiet och fackföreningsrörelsen fortfarande ett avgörande grepp över de arbetande folkmassorna. Från denna utgångspunkt konstaterade han:

Om vi är överens om att vi icke är något parti för minoritetskupper, om vi är överens om att den socialistiska kampen i vårt land icke kan föras till seger förrän folkmajoriteten stödjer en socialistisk politik, då är det väl också klart att vi icke kan segra i kampen mot en majoritet av socialdemokratiska arbetare, utan endast med dessa massor. Slutsatsen är given: Det är fortfarande en av partiets främsta uppgifter att vinna de socialdemokratiska massorna för den socialistiska kampen, att frigöra dem från den reformistiska ledningens inflytande.

Detta kan icke ske med enbart propaganda och upplysning, utan aktioner för massornas dagskrav är nödvändiga för att bygga enheten underifrån. Besluten om stöd åt Efterkrigsprogrammet och utformandet av Demokratins handlingsprogram på 12:e, respektive 13:e kongressen samt 14:e kongressens bekräftande av denna linje följde den grundläggande strategiska tanken att samla så breda skikt som möjligt i kamp mot storfinans och reaktion, i syfte att skapa ett demokratiskt styre.

Att denna huvudlinje av många i partiet blott godkännts med läpparna, inte med helhjärtad övertygelse, framgick på ett oroande sätt då ”demokratins gemenskap” startade sin stora kampanj mot partiet och även många ledande kamrater mottog den med glädje: ”Nu äntligen får vi föra en hårdare kamp mot socialdemokratiet”. Linderot invände:

Såvitt jag förstår är den ”hårdaste” kampen den, som ger den bästa effekten i fråga om lösandet av partiets revolutionära uppgifter, den kamp som effektivast försvagar reformismens inflytande bland massorna, även om den förs i mjuka former och med hövligt språk, under det att en kamp i hårda former som isolerar oss från de socialdemokratiska massorna icke kan anses vara till fördel. Ett faktum är ju att vi vann obestridliga framgångar med vår taktik på Efter-krigsprogrammets grundval under det att det senaste årets s.k. hårdare kamp medfört framgång för socialdemokratin och nederlag för vårt parti.

I sin självkritik på partiledningens vägnar konstaterade Linderot att alla de kommunistiska riksdagsmotionerna i anslutning till Efterkrigsprogrammet gav många intrycket att SKP inte genomförde en självständig politik utan endast framträdde som ”pådrivare” på den socialdemokratiska regeringen. Deklarationerna att SKP inte längre var ett oppositionsparti verkade i samma riktning. Vidare uppammades opportunistiska föreställningar om partiets politik därför att ”partiledningen försummat att klargöra den begränsade och villkorliga betydelsen av 'den fredliga' och 'den svenska' vägen till socialismen” — framför allt det oupplösliga internationella sambandet mellan kampen för revolutionen i vårt land och i andra länder.

Partiet hade i detta val blivit slaget på frågan om demokratin. Linderot anmärkte att frågan om ”diktaturstater”, ”diktaturparti”, ”våldsparti” och ”kuppparti” samt en ytterst grumlig uppfattning om ”demokrati”, inför vilken partiet varit otillräckligt ideologiskt rustad, hade spelat en stor roll bland väljarna:

Här föreligger en så uppenbar brist i partiets ideologiska kamp att den icke behöver bevisas med exempel. Det räcker med att påtala densamma. I omedelbart sammanhang därmed står frågan om att upplysa massorna om socialismen. Begreppet socialism har komprometterats av socialdemokratin och det råder bland de socialdemokratiska arbetarna ganska vidunderliga föreställningar om socialism såsom samhällssystem och ide. Även den borgerliga propagandan mot statsvång, reglering, statsslaveri och dylikt verkar förvillande bland arbetarna i detta hänseende. Det måste därför bli en huvuduppgift att radikalt förbättra verksamheten på den ideologiska fronten.

Även brister i partiets organisatoriska verksamhet, som förklarade att partilinjen inte förts ut bland massorna och konkretiserats, påtalades. I detta sammanhang anför vi de kriterier för ett kommunistiskt parti som ”ett parti av ny typ”, till skillnad från alla andra partier, vilka Linderot här sammanfattade:

1. Partiet har en för dess medlemmar gemensam vetenskaplig världsåskådning — den dialektiska materialismen.
2. Partiet har en bestämd historisk uppgift, en revolutionär målsättning; genomförande av den kommunistiska samhällsomdaningen.
3. Den grundläggande organisatoriska principen i kommunistiska partiet är den demokratiska centralismen.
4. Därav följer att i partiet bland annat måste råda a) partidisciplin, b) arbetsplikt.
5. Partiet står principiellt på den proletära internationalismens plattform.

Vägen till massorna – vägen till socialismen

(Tal på SKP:s 15:e kongress, mars 1951)

Då partiet under kongressperioden haft stora motgångar kommer kritiken och självkritiken att få rätt framskjuten plats även i mitt anförande.

Folkmassornas kamp för sina intressen, även de till synes rent nationella, internationaliseras

alltmer. Allt klarare framstår därför den avgörande betydelsen av *den proletära internationalismen* i de kommunistiska partierna. Men detta upphäver på intet sätt nödvändigheten av att vårt parti i sin allmänna kamp utgår från *svenska förhållanden*, och utarbetar sin strategi och taktik utifrån de objektiva förhållanden som är rådande i vårt land. Detta är nödvändigt för att partiet skall finna den väg till massorna som är förutsättningen för att i verkligheten vara ett massparti i vårt land.

Den partidiskussion som genomförts för att politiskt förbereda denna kongress har i huvudsak rört frågorna om vad partiet har att göra för att återvinna vad som förlorats och vinna nya massor för partiets politik. Det skulle föra för långt att ge en översikt av denna intressanta debatt.

Frågan om *höjandet av den ideologiska nivån* i partiet har länge stått i förgrunden. Alla vet att vår ideologi är marxismen-leninismen, men när det gäller tillämpningen i praktiken kan vi alla fara vilse, och därför är det nödvändigt att vi på allvar förbättrar den ideologiska skolningen.

Vi rör oss ofta med *termer* utan att ha riktigt klart för oss vad vi talar om. Därför några korta reflektioner, först till frågan om *ideologin*. Vi vet att ideologi närmast kan översättas med livsåskådning, samhällsåskådning.

Enligt marxismen bestäms ideologin *i sista hand* av de materiella samhällseliga livsvillkoren. I ett klassamhälle är ideologin — i stort sett — ovillkorligen en *klassideologi*. Den härskande klassens intressen får sitt uttryck i den förhärskande ideologin, vilken på tusen sätt *prackas på* arbetarklassen i ett kapitalistiskt samhälle. Det är sålunda klart att den ideologiska kampen icke endast har sin betydelse i att den enskilda människans livsåskådning påverkas, utan i att framför allt i ett klassamhälle denna kamp är en av de grundformer i vilka klasskampen utvecklas.

Det är så vi måste förstå nödvändigheten av teoretiska studier och upplysningsverksamhet — såsom intimt förbunden med partiets allmänna verksamhet och kamp för socialismen. Det är därför partiet ställt idékampen i förgrunden.

Har arbetarklassen ideologiskt "avrustats" genom antikommunisternas propaganda? Jag tror att ett bejakande härav tyder på en alltför ytlig uppfattning av massornas reaktioner. Att de i vissa situationer vilseförs, att tvivel och pessimism kan bibringas massorna genom klassfiendens hetsagitation och direkta angrepp, lär oss erfarenheterna. Men detta beror inte på att massorna blivit ideologiskt "avrustade" — vilket endast kan gälla att fåtal — utan främst på att de aldrig haft den ideologiska rustning som skulle ha varit nödvändig för att kunna motstå angreppen.

Detta gäller även jämförbara företeelser inom vårt parti.

Konsekvenserna av den anförda uppfattningen blir bristande tilltro till massorna, vilket i verkligheten kan medföra att vi avrustar vårt eget parti i klasskampen. Betydelsen av partiets propaganda och idékamp får icke underskattas.

Kamrat Set Persson har därför rätt då han säger, att partiet måste svara för den ideologiska upplärningsprocessen inom arbetarklassen. Men han har i artikeln icke behandlat *skillnaden mellan partiet och massorna*, mellan avantgardet och huvudstyrkan, ifråga om ideologin. Jag vill därför taga upp den sidan av saken.

I ett kapitalistiskt samhälle, där kyrka, skola, radio, film, tidningspress o.s.v. behärskas av kapitalisterna, är det icke möjligt att skapa ideologisk klarhet bland massorna, och få dem att tillägna sig den dialektiska materialismen, som gör dem klara över klasskampens mest invecklade problem. Om vi ställer som partiets uppgift att åstadkomma ideologisk upplärningsprocess inom arbetarklassen i *fråga om maktövertagandet och proletariatets diktatur* och anger detta som förutsättning för att maximalt kunna mobilisera massorna i kampen för dagskrav och socialistiska

mål, då riskerar vi i verkligheten att för partiet stänga vägen till massorna och fördröja deras marsch framåt på vägen till socialismen.

Det är först genom erfarenheterna i kampen för sina intressen, i lönestrider o.s.v. massornas klassmedvetande höjer och den ideologiska upplysningsprocessen påskyndas.

Detta är *en viktig utgångspunkt* för utarbetande av partiets politiska huvudlinje och skapa en strategi och taktik som motsvarar de objektiva förhållandena, det är viktigt för förståelse av den taktiska huvudlinjen — exempelvis enhetsfront underifrån.

Vi har varit eniga när det gäller *partiets politiska huvudlinje*. Men vad har vi varit eniga om? Kamp för fred, bröd och socialism? Detta är paroller, överskrifter, men inte den konkreta partilinjen.

Hur skall vi då förstå uttrycket politisk huvudlinje eller generallinje? Om jag skulle försöka göra en kort definition skulle den lyda ungefär så här: *politisk huvudlinje är av de högsta partiinstanserna, partikongress och CK-plenum fastställd, ledande linje, vilken utformar partiets politik under de konkreta betingelser som gäller i varje given etapp*. Politisk huvudlinje är sålunda ett konkret angivande av strategiska och taktiska målsättningar som partiet ställer i förgrunden i kampen för den närmast överskådliga framtiden, den betyder alltså angivande av den huvudriktning i vilken partiverksamheten (angreppen) skall utvecklas under en given etapp.

Några punkter karakteriserar partiets politiska huvudlinje: 1943-44. Aktionsenhet mot lönestopp; samverkan med socialdemokratien på grundval av Arbetarrörelsens efterkrigsprogram; kamp för återställande av de demokratiska rättigheter som avskaffats under krigsåren.

1945-48: Vänsterregering. Demokratiskt block.

1949-51. Kamp mot krigsförberedelserna, mot Marshall-plan, Europaråd, skandinaviskt militärblock, atlantpakt. För höjd levnadsstandard, mot prisstegringarna.

Kompensation för dyrtiden, enhetsaktioner för fred och höjd levnadsstandard.

För att genomföra partiets politiska linje kräves att vi behärskar den *leninistiska strategin och taktiken*.

Har vi rätt förstått vad detta innebär? Icke i nödvändig grad. Ofta stöter man på sådana uppfattningar som att strategi endast gäller frågan om att utforma den högsta målsättningen för kampen i en given etapp. Allt övrigt är taktik.

Det är ett missförstånd att tro att bestämningen av ett strategiskt mål är hela strategin. I verkligheten måste vi med strategi förstå den vetenskapliga ledningen av kampen i alla dess moment och i dess olika former, och att taktiken alltså är *en del av strategin och underordnad densamma*, såsom Stalin klart definierat innebörden i dessa begrepp. Det är sålunda fel att skilja strategiska mål från taktiska mål. De senare måste alltid vara underordnade de förra. Vi kan avstå från en kanske lättköpt taktisk framgång, även ta risken av ett bakslag, därest detta kräves för att efter en tid kunna vinna en viktigare strategisk framgång.

Denna kongress måste genomföra en betydande förbättring i arbetsstilen när det gäller förhållandet till de socialdemokratiska massorna. Vi måste tro på massorna för att massorna skall tro på oss.

För att på dessa områden uppnå avgörande resultat måste vi göra allvar av tidigare beslut att göra masskolningen till en institution i partiet och åstadkomma en högre teoretisk utbildning av den ledande kadern.

Detta måste ske genom kamratlig samverkan och inbördes hjälp, ty alla behöver lära. Under inga förhållanden får mera skolade kamrater vara övermodiga gentemot mindre skolade, särskilt när det gäller yngre eller nya medlemmar. Dessa kamrater står ju ofta i hårt förvärvsarbete och betungas med praktiskt arbete i partiets tjänst. En partitrogen aktiv praktiker är i regel mera värd än en passiv teoretiker. Teoretiker i detta ords hela innebörd blir alltid blott ett *fåtal*. Vi får inte ställa för höga krav på medlemmarna så att de avskräckes från att delta i skolningsarbetet. Men vi måste kombinera teori och praktik. Det är ledningarnas sak att förnuftigt ordna skolningsverksamheten, alltid ihågkommande att *praktik utan teori är blind, och att teori utan praktik är lam*.

Som konkreta åtgärder föreslår vi kongressen att besluta, att en *partihögskola* ovillkorligen upprättas, att tidigare skolnings-verksamhet utvidgas och att *självstudier* icke längre betraktas som den enskildes ensak, utan ävenledes görs till en gemensam angelägenhet under ledning av de lokala partiinstanserna.

Partiets väg till massorna går framför allt genom arbete i massorganisationerna. Enskilda aktioner är givetvis synnerligen viktiga, såsom t.ex. husmödrarnas aktion mot dyrtiden, vilken just nu är aktuell. Men dylika aktioner är oftast spontana och korttidsbetonade.

Även mera lösligt organiserade rörelser, t.ex. fredsrörelsen, som i huvudsak arbetar med kommittéer, kan kräva hela partiets insatser. I dagens situation är det uppenbart att vägen till massorna skall gå genom partiets aktiva framträdande i kampen för *freden* och mot *dyrtiden*.

På längre sikt måste dock partiet lägga huvudvikten vid arbete i de bestående massorganisationerna — fackföreningsrörelse, idrottsrörelse, kvinnorörelse, ungdomsrörelse, den progressiva rörelsen bland intellektuella, inte bara i Clarté, utan även i de intellektuella yrkenas fackliga organisationer, om de också har reaktionär ledning.

Detta arbete i partilösa massaktioner och massorganisationer måste betraktas som partiarbete. Behöver man framhålla en så självklar sak? Ja, tyvärr.

Allt som inte omedelbart berör grundorganisationens eget arbete söker ledningen ofta hindra genom att kräva ”partiarbete” av medlemmarna.

Kamrater! Vi har till sist ställt frågan om utarbetande av ett *handlingsprogram* som skall ge hela svenska folket klara besked om de vägar och medel som partiet anvisar för genomförande av en socialistisk samhällsordning i vårt land. Vad avser vi med detta förslag? En revision av vårt principprogram? Nej, det är icke avsikten, utan mera en bearbetning, systematisering och *utvidgning* av XIII partikongressens politiska huvudlinje, ”Demokratins handlingsprogram”. För att i stort ange hur vi tänkt oss detta ber jag att få rikta er uppmärksamhet på vårt engelska broderpartis nyligen antagna program, ”Englands väg till socialismen”, vars frågeställningar, ja, vars hela linje i mångt och mycket kan tillämpas även i fråga om Sverige. Vi avser givetvis inte att skriva av detta program, ty Sverige är inte en kopia av England, men det engelska partiets strategiska målsättning — erövrande av majoritet i parlamentet som tillsätter en folkregering med uppgift att öppna vägarna för en socialistisk samhällsordning — denna målsättning är av största intresse även för oss.

Det är inte min uppgift att föregripa vårt eget programarbete genom att här utforma färdiga ståndpunkter i fråga om detsamma. Därest vi gör vår målsättning i likhet med det engelska programmet betyder detta ett stort steg framåt från vår paroll om vänsterregering liksom från XIII partikongressens beslut.

Har läget i Sverige och i världen så förändrats under de senaste fem åren att ett steg framåt i angiven riktning kan anses riktigt? Utan tvivel. Den främsta förändringen är den oerhört stegrade

krigsfaran. På det ekonomiska livets område har också försiggått och försiggår så stora förändringar att man nu har massornas öra i helt annan grad än förr då man angriper storfinansens plundringspolitik. Vi föreslår en för oss ny metod vid programmets utarbetande, nämligen att söka få folket självt att medarbeta i dess utformning. En dylik metod är inte helt oprövad. Den har tidigare använts fast i begränsad form, vid utarbetande av vårt socialvårdsprogram och kulturprogrammet. Nu avser vi att nå ut till massorna och dra in dem i görligaste mån i vårt programarbete.

Vi skall lära av Sovjetunionen, folkdemokratierna och våra broderpartier. Men vi måste lära mest av vår egen kamp, bland vårt eget folk. Låt oss bättre än hittills finna vägen till massorna — vägen till socialism.

En olöst taktisk uppgift

(*Vår Tid* nr 5, 1952)

Det är 35 sedan de högersocialistiska ledarna splittrade den svenska arbetarrörelsen och den socialdemokratiska vänstern bildade ett nytt socialistiskt parti, socialdemokratiska vänsterpartiet, numera Sveriges kommunistiska parti.

Detta ger oss anledning att göra en kort återblick i partihistorien. Vi begränsar denna återblick till att betrakta hur det nya partiet genomfört en av de taktiska huvuduppgifter det ställdes inför vid starten. Partiets taktiska huvudlinje utformades oklart och motsägande i de resolutioner och manifest den konstituerande kongressen antog. Det fanns för många stridiga viljor och för många ”blandade ideologier” på den första kongressen för att en fast linje skulle kunna utformas. Men i fråga om den grundläggande uppgiften för partiets taktik vid dess inträde på den proletära klasskampens arena var alla eniga, från Lindhagen över Höglund till den yngre Stormklockefalangen. Denna uppgift var självklar i och med att ett nytt socialistiskt parti bildades av personer och organisationer, som brutit med det äldre socialdemokratiska partiet. Uppgiften kan kortast uttryckas sålunda:

Att isolera de högersocialdemokratiska ledarna från massorna, taga ledningen av massornas kamp och skapa hegemoni för det nya partiet inom arbetarrörelsen.

Detta var den givna utgångspunkten vid utformandet av partiets strategi och taktik, och den första kongressen gjorde, trots all oklarhet, goda ansatser i denna riktning. Arbetarmassorna utvecklade under denna tid stark aktivitet, spontana strejker och hungerdemonstrationer genomfördes på många orter och då en central strategisk ledning saknades bildade arbetarna själva lokala arbetarråd med uppgift att organisera och leda kampen.

Kongressen uttalade sin fullständiga solidaritet med massornas aktioner och sin misstro mot den högersocialdemokratiska ledningen, samt uppmanade ”*arbetarna på varje plats att bilda lokala arbetarråd, allsidigt representerande platsens demokratiska folkelement, för att handhava den lokala ledningen av massaktionen*”. Det förutsattes också att arbetarråden skulle sammanslutas i ett centrallråd, vilket, om det visade sig nödvändigt, över huvudet på de reformistiska ledarna skulle proklamera storstrejk för att genomdriva arbetarnas krav på bröd, medborgarrätt och 8 timmars arbetsdag.

Detta var ett allvarligt försök att taga ledningen av massrörelsen, att lösa den taktiska uppgiften — att skapa revolutionär hegemoni inom den svenska arbetarrörelsen. Partiet förmådde dock ej lösa denna uppgift. Varför? Orsakerna härtill var många. Flera av de krav massorna kämpade för tvingades de maktägande genomföra, kriget tog slut och massrörelsen började ebba ut. Vi avser

inte att här skriva historia om denna betydelsefulla period i svensk arbetarrörelse, utan endast att i korthet erinra om några av de orsaker till våra motgångar, som var att finna i partiet självt, i dess verksamhet, i dess ideologi. Vissa av dessa orsaker var uppenbara. Partiet var nämligen inte enhetligt i sin ideologi, och det rådde endast *formell* enhet i fråga om den taktiska linjen. Ideologisk splittring, skapad av teoretiska virrpannor, ”revolutionär” fraseologi blandad med opportunism i praxis, avsaknad av enhetliga organisatoriska principer — allt detta var uttryck för den brist på reell enhet som var en avgörande orsak till partiets motgångar, och som gjorde det omöjligt att lösa den angivna taktiska huvuduppgiften.

Inbördes kiv och trätor inom den ledande kadern gjorde ofta partiet mera till en diskussionsklubb än en generalstab i arbetarklassens kamp. Den teoretiska skolningen var satt på svältkost. Denna brist på enhet i partiet medförde givetvis ödesdigra följder. Partiet genomlevde ju också tre regelrätta sprängningar från 1921 till 1929.

Under hela denna tid var dock den taktiska huvuduppgiften densamma: att isolera de hög-socialdemokratiska ledarna från massorna och skapa hegemoni inom arbetarrörelsen för kommunistiska partiet.

Fackföreningsrörelsen var redan under denna tid utslagsgivande för styrkeförhållandena inom arbetarrörelsen och dess slagkraft gentemot klassfienden. Det var därför naturligt att partiet inriktade sina strävanden på att erövra ledningen inom LO och fackförbunden, för att sätta de reformistiska ledarna ur spel och därmed frantaga de socialdemokratiska partiledarna deras massbasis.

Det skulle föra för långt att i en tidskriftsartikel söka skildra de olika faserna i striderna mot reformismen inom fackföreningsrörelsen, och det är inte nödvändigt för behandlingen av vårt tema. Vare det nog sagt, att alla försök att erövra ledningen i den fackliga rörelsen genom organisationer som ”Enhetsrörelsen” och senare Röda fackliga oppositionen (RFO) misslyckades. Varför? Framför allt därför att det inom partiet inte fanns någon enhetlig uppfattning i fråga om de taktiska problemen. (Som illustration härtil kan nämnas, att ända till 1929 en av de ledande i partiets fackliga utskott var Oskar Westerlund, sedermera ordförande i Metallindustriarbetareförbundet.)

Om vi vill måla i grova penseldrag kan vi fastställa två grundfel i partiets verksamhet inom fackföreningsrörelsen under 1920- och 1930-talen: 1) De otåligaste elementen orienterade sig på de mest klassmedvetna arbetarna och utformade taktiken uteslutande efter deras avancerade ståndpunkter. 2) De mera reformistiska elementen orienterade sig på de minst klassmedvetna arbetarna och utformade taktiken uteslutande efter deras efterblivna ståndpunkter. Så korsade sig i partiets massarbete dessa olika linjer och detta skapade en förvirring som isolerade partiet från massorna och medförde starka motsättningar inom partiet och dess ledning. För att lösa den taktiska huvuduppgiften i det fackliga arbetet — att isolera de reformistiska ledarna och taga ledningen av massornas kamp — hade det varit nödvändigt att göra en dialektisk syntes av de skilda ståndpunkterna, som förenat desamma i en fast partilinje, och disciplinerat genomföra densamma i hela partiverksamheten.

Vad visar oss partiets utveckling under senare år, fram till i dag, 35 år efter första kongressen? Otvivelaktigt en stark progress, en utveckling framåt på alla områden. Tar man i betraktande de små resurser partiet haft att röra sig med, framför allt ifråga om pengar till partipressen, den övriga propagandan, skolningsverksamheten, den organisatoriska verksamheten o.s.v. vågar man nog säga, att det är verkligt respektingivande resultat som uppnåtts. Tänk bara på vårt viktigaste vapen i kampen om massorna, vår press, våra tidningars redaktioner. När andra tidningar rör sig

med 60-70 fasta medarbetare får våra partitidningar nöja sig mer 6-7 eller i bästa fall 12-15 journalister. Och dessa får i regel slita för en lön, som ofta ligger långt under vad en yrkesarbetare förtjänar i produktionslivet. När socialdemokraterna kan genomföra 6 månaders kurser med goda stipendier för eleverna, får vi nöja oss med veckokurser eller kvällskurser, i regel utan stipendier. Till grund för de betydande framsteg partiet gjort och gör ligger alltså ett betydande frivilligt arbete, materiella uppoffringar och hård kamp av de enskilda partimedlemmarna och de anställda funktionärerna, för partiets och arbetarklassens sak. De resultat detta arbete gett är, som sagt, respektingivande, även om vi i samma andedrag är villiga att erkänna att de ligger långt efter vad vi önskat och vad som skulle varit möjligt att uppnå.

Och hur har partiet lyckats lösa den taktiska huvuduppgift historien ställde, då partiet bildades? Det vore fel att endast använda matematiken eller statistiken för att besvara den frågan. Valsiffror och mandat i allmänna val eller i fackliga styrelser ger inte något rättvisande uttryck för partiets faktiska inflytande bland massorna eller för graden av partiets ledande och mobiliserande roll i klasskampen. Sedan socialdemokratin blev ”statsbärande” använder den oftast sitt inflytande för att hindra massorna att göra direkta aktioner (strejker, demonstrationer o.s.v.) för sina krav. Det ligger därför ingen överdrift och icke något självbedrägeri i påståendet att kommunistiska partiet är det enda socialistiska partiet i vårt land, och sålunda också det enda parti som kan spela en ledande roll i massornas klasskamp mot kapitalistklassen. Partiets faktiska inflytande kan således svårligen mätas i siffror, utan hellre avläsas i relation till massornas rörelser och till rörelseriktningen i den sociala kampen. (Man kan ju här, om man vill, göra ett tankeexperiment hur i dag det sociala skeendet skulle gestaltat sig, om det inte funnes ett kommunistiskt parti i vårt land.)

Man får dock inte bortse från valsiffror, mandat i riksdagen, i ledningen för fackorganisationerna o.s.v. Man får heller inte bortse från den grad av framgång de hög-socialdemokratiska ledarna uppnår i sina strävanden att hindra arbetarnas kamp — i klassarbetets heliga namn. Först genom att räkna med alla dessa faktorer kan vi besvara frågan, hur partiet lyckats lösa sin taktiska huvuduppgift. Om vi, som här skett, ställer frågan generellt måste det generella svaret bli: *Partiet har icke på 35 år lyckats lösa sin taktiska huvuduppgift. Socialdemokratiska partiet är fortfarande dominerande inom den svenska arbetarrörelsen.*

Detta betyder inte att massorna i största allmänhet skulle vara fientliga mot socialismen eller mot den aktuella politik kommunistiska partiet företräder. Men det betyder, att massorna icke anser att kommunisterna har lika stora förutsättningar som socialdemokraterna att företräda deras önskningskrav gentemot kapitalisterna. Därför stödjer de socialdemokratin.

Hur skall vi komma tillrätta med detta problem? Hur skall partiet lösa frågan om att skapa marxistisk hegemoni inom arbetarrörelsen? Svaret skulle kräva inte bara en artikel, utan många, ty det rör frågorna om partiverksamheten i dess helhet, på alla verksamhetsområden. Och det är många objektiva svårigheter som måste beaktas, vilka vi här emellertid lämnar åsido, då denna uppsats är begränsad till att behandla frågan om den taktiska huvudlinjen.

Lider partiet till äventyrs fortfarande av de svagheter vi erinrat om, vilka var karaktäristiska för partiets barndom, dras vi ännu med barnsjukdomarna? Nej och ja. Vi har redan påvisat den progressiva utveckling partiet genomgått. Vi har övervunnit en del barnsjukdomar, vi har framför allt en bättre ideologisk nivå i partiet, och vi har börjat — om ock blygsamt — att utveckla kritik och självkritik för att bygga partiet starkare och bättre.

Ebb och flod måste man alltid räkna med i den politiska navigationen. Förluster av röster och

mandat i allmänna val behöver inte betyda att partiets slagkraft försämrats. Det kan också betyda att fiendens slagkraft stärkts i ett tempo, som partiet inte mäktat följa eller att andra objektiva svårigheter tillkommit. Den starka tillbakagången i de senaste allmänna valen kan dock inte förklaras med en enkel hänvisning till objektiva svårigheter, ”hetskampanjer” och liknande. En starkt bidragande orsak till motgångarna har utan tvivel varit att enigheten om den taktiska huvudlinjen i partiet ofta varit mera formell än verkligt reell. Detta gäller särskilt frågan om förhållandet till de socialdemokratiska massorna. Enhetsfront underifrån har varit läpparnas bekännelse samtidigt som grovskällning både nedåt och uppåt varit praxis. Den taktiska huvudlinje som utformades på partikongresserna 1944 och 1946 godkändes enhälligt och partiet kunde inkassera stora framgångar under denna tid. Partiet började att på allvar hota socialdemokratins hegemoni inom arbetarrörelsen. Det behövdes emellertid bara att den av amerikanerna dirigerade psykologiska krigföringen satte in med fullt pådrag i Sverige, särskilt efter reaktionens nederlag i Tjeckoslovakien, för att skapa förvirring i partiet. Tendenser att återgå till gamla tiders ”diskussionsklubb” visade sig leva kvar i partiet, och partiets enhet, vilken säkerligen alla medlemmar vill värna, höll inte när det gällde genomförandet av den taktiska huvudlinjen.

Men — och detta är belägg för påståendet att partiet utvecklats till ett marxistiskt-leninistiska parti — i stället för att förlora modet inför motgångarna utvecklades i partiet, och särskilt i partiledningen, en självkritisk granskning av partiverksamheten. En öppen partidiskussion genomfördes, och 1951, vid 15:e partikongressen, fastställdes *enhälligt* en taktisk huvudlinje som helt bygger på den politiska generallinje partiet följt från åren före andra världskriget, under kriget, och efter krigets slut. Detta visar en politisk mogenhet i partiet, vilken radikalt skiljer sig från den omogna fraseologi, som dominerade i partiet under de första åren efter 1917.

Och så till sist — hur skall vi i nuvarande situation kunna genomföra den här diskuterade taktiska huvuduppgiften? Tyvärr finns det inget schema att tillgripa, inget recept på någon trolldrift som skulle kunna göra det hela enkelt och simpelt. I strategins och taktikens vetenskap finns inget ”Sesam öppna dig!”. Det är nämligen inte så, att i de nödvändiga diskussionerna om partitaktiken en del kamrater alltid har fel medan andra alltid har rätt. I regel får man nog fram den riktigaste ståndpunkten genom att koordinera olika synpunkter. För att komma till bästa möjliga resultat kan vi dock uppställa en regel: *Partiet måste behärska den bolsjevikiska strategins och taktikens vetenskap*. Och det vill inte säga litet, det lär man inte på en frukostrast. Men vi kan redan åtskilligt, och vi lär så länge vi lever. Vi kan redan nu göra något väsentligt, vilket vi också påbörjat, för att lösa vår taktiska huvuduppgift — vi kan levandegöra femtonde kongressens beslut, göra dess teser till alla partimedlemmars egendom, och vi kan skapa en fast, reell enhet i partiet, en enhet i handling kring partikongressens taktiska linje. Kärnfrågan är att utlösa enhetsaktioner, skapa enhetsfront underifrån, vilket kan ske genom en avgörande förändring av partiets förhållande till de socialdemokratiska massorna.

Taktiken kan skifta, ibland från en dag till en annan, beroende på ändringar i situationen, fiendens dispositioner och dylikt, men den taktiska huvuduppgift vi här behandlat står kvar på dagordningen tills den blivit genomförd. En ovillkorlig förutsättning för att bygga ett socialistiskt Sverige är nämligen att skapa marxistisk hegemoni inom den svenska arbetarrörelsen.

Sekterism och opportunism

(Utdrag ur manuskript från 1954)

— — —

Handbokens författare söker klargöra vad sekterism är genom att anföra exempel på vissa teser,

vilka anses vara utgångspunkten för de sekteristiska förvillelserna i vårt parti. Sådana teser är, att arbetarna blint tror på de högersocialdemokratiska ledarna, att dessa ledare lurat arbetarna så att de inte längre tror på socialismen och är fiender till kommunismen. ”Sekterismen är sålunda uttryck för en mycket pessimistisk inställning till massorna ...” Sekteristerna tror inte på möjligheten att få massorna i rörelse. För dem är ”propagandan det enda möjliga, rörelsen det omöjliga”.

Ja, allt detta är lätt att känna igen från vår partihistoria. Felet i framställningen är emellertid också lätt att upptäcka. Författarna har förväxlat orsak och verkan, de har tagit vissa sekteristers olycksaliga *slutsatser* och gjort dem till sekterismens *utgångspunkter*. I verkligheten är sekterismens utgångspunkter vad Lenin kallade ”vänster”-doktrinarism, det vill säga att under föregivande av ”revolutionär” renlärighet bita sig fast vid vissa lärosatser — gärna lösryckta ur sitt sammanhang — och söka tillämpa dessa i alla situationer, bortseende från den levande verkligheten, vilken i ständigt skiftande former ställer nya problem och nya lösningar av problemen på dagordningen. Kamrater med dessa egenskaper blir doktrinärer, i det de med sina lärosatser, doktriner, isolerar sig från det levande livet och i sin envisa sterilitet vill förvandla verkligheten enligt sina doktriner. Men de kan vara ärliga, revolutionära klasskämpar, och det stora flertalet av de medlemmar i vårt parti som har en sekteristisk inställning är utan tvivel hederliga partikamrater, vilka genom en förnuftig upplysningsverksamhet helt kan vinnas för en riktig taktik och politik. En del är dock uppenbarligen ”obotliga”, och den tolerans som visats gentemot dessa element har i hög grad hämmat partiets utveckling samt varit en av de främsta orsakerna till partiets tillbakagång under de senaste åren.

Ett exempel på hur ”vänster”-doktrinärerna griper ut vissa allmänna sanningar, isolerar dem från det verkliga livet, och gör dem till sterila doktriner, till ”principer” som man anser måste dominera partiets taktiska huvudlinje, oavsett allt vad strategins och taktikens vetenskap har att säga oss:

a) Kommunistiska manifestets flammande slutord, att kommunisternas mål ”blott kan nås genom en våldsam omstörtning av all hittillsvarande samhällsordning” har dessa doktrinärer och bostavstrålar gjort till en förstenad dogm. Med denna som tillhygge genomförde de en framgångsrik kamp inom partiet mot 13:e partikongressens linje, ”Demokratins handlingsprogram”, vilket förutsatte möjligheten av en övergång till socialismen i vårt land på fredlig väg, utan inbördeskrig.

Med samma och liknande doktriner som argument försökte dessa element förmå 16:e partikongressen att ”bordlägga” frågan om att antaga det nya partiprogrammet, vilket i sin grundlinje helt överensstämmer med ”Demokratins handlingsprogram”.

b) Från ryska revolutionens historia grep man ut ett avsnitt där våra ryska kamrater i en viss situation proklamerade kamp mot ”kompromisspartierna” såsom det väsentliga. Och så blev detta också en doktrin för våra ”klara marxister”. Socialdemokratiska partiet i Sverige är ett kompromissparti, ergo: Kommunistiska partiet måste rikta huvudangreppet mot socialdemokratien som är arbetarklassens huvudfiende.

c) Socialismen kan inte segra utan att arbetarklassen upprättar proletariatets diktatur. Även denna sanning isolerade man från den levande verkligheten, förvandlade till en förstenad doktrin som skulle dominera i partipropagandan. I sin ”modiga kamp” för proletariatets diktatur, där ingen fick ”darra på manschetten”, bortsåg dessa doktrinärer från att kampen för proletariatets diktatur antager mångskiftande former i olika länder och i olika politiska situationer.

Det får räcka med dessa exempel. Doktrinärernas verklighetsfrämmande, för de objektiva

förhållandena, för de breda massornas politiska nivå och reaktioner oförstående inställning är det ondas rot. Kamrater som bitit sig fast vid dylika föreställningar har givetvis svårt att genomföra partiets enhetstaktik. Det är klart att de under alla förhållanden anser det oriktigt att rösta på socialdemokrater i fackliga val, att de ovillkorligen vill ha sändemonstrationer 1 maj, att de har svårt att från de stora internationella revolutionsperspektiven sänka sig till de triviala små dagsfrågorna på hemmaplan, och att de därför lägger större vikt vid propaganda för sina doktriner än vid enhetsaktioner för dagskraven.

I ungefär denna tågordning utvecklas isoleringen från massorna, utbildas sekterismen i partiet. Och sedan följer för vissa kamrater "misstro till massorna" o.s.v., allt det som handboken angivit såsom sekterismens "teser" och utgångspunkter, men som i verkligheten är slutet och inte början av utvecklingen till sekterism.

Sekterismen i partiet får heller inte betraktas statiskt, mekaniskt. "Ettdera är man sekterist eller också är man det inte" är en oriktig frågeställning. Sekterismen är inte något avskilt, autonomt idéområde i partiets ideologiska liv. Om så vore skulle våra bekymmer vara fjäderlätta. Det är i stället så att enskilda kamrater, organisationer och partiinstanser den ena dagen i en viss fråga kan intaga en helt sekteristisk ståndpunkt, och den andra dagen i en annan fråga slå ned på alla sekteristiska tendenser och intaga en helt riktig ståndpunkt. Ofta träffar man partikamrater som företräder ganska utpräglade sekteristiska uppfattningar, men är aktiva och trogna mot partiet. Den främsta orsaken till dessa företeelser är bristande teoretisk och politisk skolning hos medlemmarna. Detta gäller inte minst kamrater i de äldre partiårgångarna, vilka släpar med sig en del dåliga partitraditioner i sitt ideologiska bagage.

Det är därför nödvändigt att utveckla verksamheten för övervinnande av sekterismen i partiet på så sätt, att man uppsparar *varje särskilt, konkret fall av sekteristisk avvikelse*, evad det gäller enskilda medlemmar eller organisationer och ledningar, samt på ett kamratligt och sakligt sätt rättar till misstagen. Den allmänna beskrivning av sekteristiska lyten som ges i handboken torde knappast ge någon enda medlem i partiet en känsla av att ha sett sig i spegeln, och vi riskerar då att en metodisk kamp mot sekterismen fortfarande i stort sett blir en önskedröm.

Frågan om *opportunismen* har ävenledes behandlats på ett mindre lyckligt sätt. Författarna opererar med olika termer som gör det svårt att finna sig tillrätta. Minst tre eller fyra olika begrepp får man handskas med utan att egentligen bli klar över innebörden i något av dessa. Det talas om opportunism, högeropportunism, "vänster"-opportunism, varvid de två sistnämnda betecknas som "utväxter på samma planta, opportunismens planta". Visst kan vi i vårt politiska skriftställerit tala om höger och vänster när det är fråga om opportunistiska utglidningar, *men endast i konkreta sammanhang*, när vi vill avslöja vissa bestämda fraseologers och avvikares särskilda egenskaper och falskspel. Rör man sig med dessa begrepp i allmänna ordalag, som fallet är i handboken, verkar det inte klagörande utan förvirrande.

I verkligheten är det väl ändå så, att opportunismen inom arbetarrörelsen är *ett entydigt begrepp*, vare sig den framträder under kommunistisk eller socialdemokratisk eller annan etikett.

Opportunismen inom arbetarrörelsen leder till förräderi mot socialismen. Om den inte utrotas medför den övergång till fiendens läger. Opportunisten är en agent för klassfienden inom arbetarklassens egna led. Om vi inte upprätthåller denna entydiga definition av opportunismen blir det en vansklig sak för partiet att stöta ut opportunisterna ur gemenskapen, liksom det blir vanskligt att på ett riktigt sätt bekämpa de tendenser till opportunism som från tid till tid och ganska oundvikligt ger sig tillkänna i partiet.

Frågan om nationen

(Utdrag ur publicerat manuskript från 1955)

”Aldrig mer för fosterlanden ...”, sjöng en svensk ”revolutionär” versmakare vid tiden för det första världskriget. Och Gud nåde den kamrat som tog ordet fosterland eller nation i sin mun i annan avsikt än att begabba eller förneka. Varje försök att stänka något blågult i den röda väven föraktades och betraktades som förräderi mot arbetarklassens sak. Meningsutbyte därom kunde inte förekomma eftersom proletariatet inte hade något fosterland. Så var det ända från början i den socialistiska rörelsen i vårt land.

När vårt parti bildades på våren 1917 förekom på kongressen en lång och hetsig diskussion om vilket namn det skulle ha. En stark grupp med den nämnde ”revolutionäre” versmakaren i spetsen krävde att vi redan i partinamnet skulle ta avstånd från nationen. Det nya partiet skulle kallas Internationella socialistpartiet. Att vi röstade för namnet Socialdemokratiska vänsterpartiet ansågs av nämnde herre som uttryck för grov opportunism. Det kan vara till nyttig lärdom att nämna, att denne fraserrevolutionär i dag kämpar efter fattig förmåga på reaktionens yttersta högra flygel i fråga om internationell politik.

Och i dag. Alla vet att det är annorlunda. Ingen demonstration eller annan större manifestation inom arbetarrörelsen utan fosterlandets blågula dukar i fanborgar och tribundekor. Ingen allmänpolitisk kommunistisk deklaration utan att kampen för fosterlandets, nationens, frihet och oavhängighet ställes i förgrunden, I förarbetet för kommunistiska partiets kongress, som hålles i december, har partiet ställt frågan om nationen som en huvudfråga i den officiella debatten.

Varför? Vad har åstadkommit denna nya giv? Har den socialistiska arbetarrörelsen under en hel generation haft tokiga uppfattningar, och har kommunistiska partiet, som dock alltid varit marxistiskt, först på senare år hittat den rätta riksvägen i den nationella frågan?

Det är naturligt att sådana frågor så att säga skriver sig själva för den som endast ser till ytan och inte ser till verkligheten därunder. Den man älskar den agar man. Denna gamla dialektiska sanning, vilken ser ut som en paradox, duger bra som förklaring till den förmenta motsägelsen mellan förr och nu i den nationella frågan. Arbetarna kände i verkligheten inget hat till fosterlandet. Tvärtom hyste de en djup och äkta kärlek till sitt land, till dess skogars sus och dess strömmars brus, men den var dold och undertryckt. Smädelserna och förbannelserna riktade sig i verkligheten inte mot fosterlandet, utan mot dem som roffat åt sig dess rikedomar och i fosterlandets namn utplundrade och förtryckte dess bästa söner och döttrar — det arbetande folket. När arbetarna till synes riktade sina slag mot fosterlandet var det i själva verket mot kapitalisterna och deras anhang de slogs, mot dem som gjort fosterlandet till en lögn. Arbetarna kämpade för att erövra fosterlandet. Och denna kamp fortsätter i dag som förr, fast utvecklingen stöpt om dess yttre former.

Arbetarklassen växte i talrikhet, medvetenhet och duglighet. Den bröt in i fosterlandets terräng och började tränga undan en del av rövarna, dess nationella medvetande utvecklades och så småningom blev det klart, att den nationella symbolen, den blågula korsfanan, endast kunde tillhöra de arbetande människorna, att den endast i arbetarklassens händer kunde bli en symbol för friheten, folkets frihet i folkets eget fosterland.

Då kampen för nationell frihet och oavhängighet i dag ställes i förgrunden är det sålunda inte fråga om någon ny giv, vare sig för arbetarklassen eller dess kommunistiska parti.

Det är helt enkelt därför, att det i dag finns ett aktuellt hot mot vår nationella frihet, vilket framförallt består däri, att den svenska kapitalistklassen oupplösligt förenat sitt öde med den

hårdkokta amerikanska monopolkapitalismen i dess brutala strävan att lägga all världens rikedomar under sin kontroll. Detta skulle leda till ofrihet för alla folk som inte förstått och förmått att värja sig mot hotet. Därför är frågan om den nationella friheten brännande aktuell.

Arbetarkulturs förlag har i dagarna gett ut ett arbete av Fritiof Lager, "*Arbetarklassen och nationen*", vilket är högst förtjänstfullt. Skriften utgör en vetenskaplig, marxistisk skildring av nationen som historisk kategori, dess födelse, dess varande, och dess kommande hädanfärd. Författaren ger vad som är nödvändigt av teori, men bokens utrymme användes framförallt för att utreda de svenska problemen i den nationella frågan. Den lägger tyngdpunkten på praktiken, och däri ligger skriftens största värde. Den svarar klart och redigt på de frågor vi skrivit härövan, och på alla de frågor som rimligtvis kan framställas för att få en elementär kunskap i fråga om de svenska nationella problemen.

Redan i anslaget stimuleras läsarens intresse genom att författaren lyckats att på ett fåtal sidor klargöra marxismens grundsyn i den nationella frågan. Sammanfattningen lyder så här:

Marxisterna, kommunisterna, betraktar nationen såsom en historisk företeelse, vilken har en början och ett slut. De ställer inte nationen utanför samhällsutvecklingen. *De ställer in nationen i dess sammanhang*, bedömer sakligt dess roll i mänsklighetens utveckling och inordnar den under samhällsutvecklingens allmänna lagar.

Det är tyvärr alltför vanligt att nationalkänslan, patriotismen, göres liktydig med nationalism. Och detta inte bara av vetenskapligt olärda, utan även av lärda. Hur ofta har man inte under senare år läst i borgerlig press om "rysk nationalism", för att därur härleda nästa förfälskning, "rysk imperialism", varifrån det knappt är ett tuppfjät till skräcken för "arvfienden". Lager reder ut begreppen, och är så obarmhärtig mot de nationalistiska falskmyntarna att de inte har ett fikonlöv kvar att skyla sig med.

Hur förhåller sig nationen till? Lager ställer frågan och påtalar, att "man i vårt land, där i stort sett nations- och statsgränser sammanfaller, gärna drar likhetstecken mellan nationen och staten".

Det är mycket nyttig kunskap att hämta i denna del av skriften. Gränsdragningen mellan stat och nation kan också med fördel användas för att få ett riktigt begrepp om skillnaden mellan stat och *samhälle*. För att kunna göra riktig politik är det av synnerlig vikt att man inte grötar till dessa begrepp ungefär som när man blandar malen råkost. Detta sagt i allmänhet men även som en liten särskild hälsning till våra tidningsmän, ty vår partipress syndar svårt i detta hänseende, till nackdel för partiets politiska slagkraft.

Vi har redan sagt att Fritiof Lager i sin skrift ålagt sig att skildra den svenska nationen i dess historia, utveckling och nutida vara. Det har han också gjort. Och när skildringen når modern tid är kapitalistklassen så avsminkad alla blågula ansiktscremer att vem som helst kan se den nationella förrädarens skrynkansikte. Efter att ha klargjort arbetarklassens och böndernas nationella och patriotiska inställning skriver författaren följande:

Helt omvänt är förhållandet med kapitalistklassen, med den härskande klassen i det kapitalistiska samhället. Den är numera icke-nationell, icke-patriotisk. Kapitalisten betraktar det land, som sett honom födas och vars språk han talar, i huvudsak ur synpunkten vilka möjligheter det bjuder honom att berika sig, öka sin ekonomiska, sociala och politiska maktställning. Skulle folket i "hans" land företa sig något som inskränker dessa hans möjligheter så lämnar han helt enkelt sitt "fosterland" och söker sig ett nytt "fosterland" där profitmöjligheterna bedömes vara bättre. Folket, nationen, är för kapitalisten i första hand ett objekt för utsugning.

För den händelse bourgeoisin skulle bestrida sitt förräderi mot fosterlandet lägges den på våg för att vägas:

En sann fosterlandsvän är endast den som ställer folkets bästa högst och som är beredd att ge offer — också de största — för den gemensamma välfärdens sak.

På dylik rättvisande våg kan landets hela överklass inte ens väga upp arbetare och bönder i den minsta av våra socknar. Det bör kanske tilläggas att häri inte inlägges någon moralisk värdering. Kapitalisterna är icke-nationella kosmopoliter därför att detta är nödvändigt för dem om de vill värna det de tillkämpat sig och nå sitt mål: ”Arbetets frukter åt dem som arbetar.”

— — —

En kritisk läsare av en skrift kan naturligtvis leta fram fel, tycka att något kunde skrivits bättre, eller önska att något funnits med som saknas i texten. Detta gäller om det mesta som sättes på pränt, särskilt om politisk litteratur, och det gäller givetvis även här behandlade skrift. Det är faktiskt lite oroväckande att läsa följande:

Arbetarklassens internationalism är stabil och pålitlig, ty det strider mot arbetarklassens hela strävan att den skulle begagna sin ledande ställning i nationen till att förtrycka andra klasser och nationer.

Nationer, ja, men klasser? Kommer inte någon elak människa att insinuera, att författaren söker pryda klasskampen med änglavingar? Förvånad blir man också då man på sid. 115 får veta att de borgerliga ideologerna och politikerna ”har en enhetlig ideologi”, till och med lika enhetlig som kommunisternas ideologi. Lyckligtvis är detta inte fallet. Författaren har sannolikt tänkt på de två huvudriktningarna i filosofin — *materialismen och idealismen*. Om det är så han menar blir felet dubbelt så stort eftersom det inte finns någon enhetlighet vare sig i den ena eller den andra av dessa riktningar. Dessa enstaka avvikelser hänför sig emellertid till vad vi brukar kalla den garnerande texten, och rubbar på inget sätt de värderingar vi gjort rörande behandlingen av bokens tema.